

**Mark
Kurlansky**

Salt

A World History

เกลือ

**ประวัติศาสตร์
เครื่องปรุงเปลี่ยนโลก**

**เรื่องชัย รักศรีอักษร
แปล**

Digitized by Google

เกลือ: ประวัติศาสตร์เครื่องปรุงเปลี่ยนโลก

เรื่องชัย รักศรีอักษร แปล

จากเรื่อง **Salt: A World History**

โดย Mark Kurlansky

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ตุลาคม 2566

พิมพ์ครั้งที่ 5 (ฉบับปรับปรุงใหม่): สำนักพิมพ์ bookscape, ตุลาคม 2566

พิมพ์ครั้งที่ 1-4: สำนักพิมพ์มติชน, 2551-2556

ราคา 475 บาท

บรรณาธิการ พอลอยแสง เอกญาติ

บรรณาธิการเล่ม ศรัณย์พร เอกมันคงไพศาล ศรัณย์ศรณ์ ศรประสิทธิ์

ออกแบบปก ยุทธภูมิ ปั่นฟอง

ออกแบบรูปเล่ม พิมพ์สุทธิ ฉาจอหอ

บรรณาธิการอำนวยการ

ปกป้อง จันวิทย์ วรรณ วงศ์กิจรุ่งเรือง

ผู้อำนวยการบริหาร

จิรภัทร เสถียรดี

ผู้จัดการสำนักพิมพ์

มริตา ทิพย์รัตน์

ผู้จัดการฝ่ายสื่อสารความรั

กาญจนาภรณ์ มีน้ำ

ผู้จัดการฝ่ายขาย

ธารารัตน์ เพ็ชรไผ่

บรรณาธิการบริหาร

ณัฐพรธณ เรื่องศิรินุสรณ์

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

บุญชัย แซ่เจียว

บรรณาธิการสำนักพิมพ์

ชลิดา หงษ์อ้อ

เมธาวิ รัชตวิจิ

ศรัณย์ศรณ์ ศรประสิทธิ์

ศรัณย์พร เอกมันคงไพศาล

บรรณาธิการศิลปกรรม

ยุทธภูมิ ปั่นฟอง

ศิลปกรรม

จิรัชยา หงษ์แก้ว

พิมพ์สุทธิ ฉาจอหอ

จัดทำโดย

บริษัท บุ๊คสเคป จำกัด

เลขที่ 83/2 ซอยอารีย์สัมพันธ์ 1

แขวงพญาไท เขตพญาไท กทม. 10400

โทรศัพท์ 0921 105501

email: bookscapethailand@gmail.com

facebook: www.facebook.com/bookscapethailand

twitter: www.twitter.com/bookscapethailand

website: www.bookscapethailand.co

instagram: www.instagram.com/bookscapethailand

จัดจำหน่าย

บริษัท ซีอีดีเคชั่น จำกัด (มหาชน)

เลขที่ 1858/87-90 ถนนเทพรัตน แขวงบางนาใต้

เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260

โทรศัพท์ 028268000 โทรสาร 028268999

website: <http://www.se-ed.com/>

สำหรับสถาบันการศึกษา องค์กร หรือบุคคล ที่ต้องการสั่งซื้อหนังสือ
จำนวนมากในราคาลดพิเศษ โปรดติดต่อ สำนักพิมพ์บุ๊คสเคป
หมายเลขโทรศัพท์ 0921105501
หรือ e-mail: bookscapethailand@gmail.com

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

เคอร์ตันส์, มาร์ก.

เกสโต: ประวัติศาสตร์เครื่องปรุงเปลี่ยนโลก-- พิมพ์ครั้งที่ 5-- กรุงเทพฯ : บุ๊คสเคป, 2566.
504 หน้า.

1. เกสโต. I. เรื่องชัย วัชรวิอักษร, ผู้แปล. II. ชื่อเรื่อง.

546.34

ISBN 978-616-8339-33-8

Copyright © 2002 by Mark Kurlansky

Published by arrangement with The Charlotte Sheedy Literary Agency,
in conjunction with Claire Roberts Global Literary Management,
through The Grayhawk Agency Ltd.

Thai language translation copyright © 2023 by Bookscape

All rights reserved.

สารบัญ

คำนำผู้แปล	10
บทนำ	14

ภาคหนึ่ง ว่าด้วยเกลือ ชากศพ และซอสจัน

1. ประกาศิตแห่งเกลือ	30
2. ปลา สัตว์ปีก และฟาร์โธ	52
3. ชาวเหมืองเกลือที่แข็งแกร่งเหมือนปลาเค็ม	70
4. วันสลดของเกลือ	80
5. ส่งไปดองที่เอเธนส์	100
6. สองเมืองท่าที่ขนานข้ามโพรุสโต	112

ภาคสอง ความรุ่งโรจน์ของแฮร์ริงและกลิ่นอายของการพิชิต

7. เกลือวันศุกร์	130
8. ความฝันแบบนอร์ดิก	152
9. หกเหลี่ยมที่หมักเกลือได้ที่	168
10. อาหารดองของฮอปส์บูร์ก	188
11. สิ่งที่เหลืออยู่ของลิเวอร์พูล	204
12. สงครามเกลือในอเมริกา	226

13. เกล็ดกับอิสราฟ	242
14. เสรีภาพ ความเสมอภาค และการสดภาชี	254
15. ปกป้องอิสราฟ	268
16. สงครามระหว่างเกล็ด	288
17. เกล็ดแดง	308

ภาคสาม การรวมกันอย่างสมบูรณ์ของโซเดียม

18. ด้านมืดของโซเดียม	322
19. ทำนบกแห่งธรณีวิทยา	336
20. แผ่นดินหลุด	352
21. เกล็ดและเกล็ดใหญ่	368
22. อย่าหันกลับไปมอง	392
23. ยุคสุดท้ายของเกล็ดที่จ้อง	408
24. หมา ลำ และหมา	426
25. เกล็ดมากกว่าปลา	436
26. เกล็ดใหญ่กับเกล็ดเล็ก	464

กิตติกรรมประกาศ	488
บรรณานุกรม	490

СДАВАЮ

ราคาที่แท้จริงของทุกสิ่ง อันเป็นมูลค่าแท้จริงสำหรับผู้ต้องการสิ่งนั้น
คือความยากลำบากและความยุ่งยากของการที่จะได้สิ่งนั้นมา
- อัดัม สมิท จาก *The Wealth of Nations*, 1776

การประดิษฐ์และความก้าวหน้าทั้งหลายของเรดดูเหมือนจะมีผล
ในการมอบพลังความคิดให้กับพลังทางวัตถุ และทำให้ชีวิตมนุษย์เสื่อมลง
เป็นเพียงพลังทางวัตถุ
- ปาฐกถาของคาร์ล มาร์กซ, 1856

ความฝันไม่ได้แตกต่างจากการกระทำมากมายอย่างที่บางคนคิด
การกระทำทั้งหลายของคนเป็นเพียงความฝันในตอนแรก
และในตอนจบการกระทำก็จะสลายไปเป็นความฝัน
- ซีโอดอร์ เฮอร์ซล จาก *Old New Land*, 1902

СДАВАЮ

แต่... พ่อและแม่ของผู้เขียน
โรสลิน โซโลมอน และฟิลิป นแมนเดล เคอร์ลินสกี
ที่สอนให้ผู้เขียนรักหนังสือและดนตรี

แต่... ทาเลีย เฟกา
ที่เปิดโลกขณะที่เธอหลับอยู่ในวงแขนของผู้เขียน

คำนำผู้แปล

ประวัติศาสตร์โลกผ่านเกลือ เป็นหนังสือประวัติศาสตร์ที่เหมือนนิยาย อ่านสนุก เพลิดเพลิน ให้ความรู้และแง่มุมต่างๆ ทั้งทางประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การเมือง ศาสนา และชนบประเพณีของชาติต่างๆ โดยผ่านเกลือซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนรู้จักดี

ผู้เขียนนำเสนออดีตและปัจจุบันของการผลิตและการค้าเกลือ ทำให้เราได้รู้ว่าเบื้องหลังของประวัติศาสตร์โลกล้วนเกี่ยวข้องกับเกลือ อย่างเช่น กำแพงเมืองจีนสร้างจากภาชีเกลือ กองทัพโรมันที่เกรียงไกรก็สร้างขึ้นจากภาชีเกลือ อาณาจักรมายามีรากฐานจากการผลิตและค้าเกลือ การค้าระหว่างประเทศในยุคกลางมีเกลือและผลิตภัณฑ์จากเกลืออย่างปลาเค็มและเนื้อเค็มเป็นสินค้าหลัก เกลือเป็นสินค้าสำคัญของจักรวรรดิอังกฤษที่แผ่อิทธิพลไปทั่วโลก ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ฝ่ายใต้พ่ายแพ้ในสงครามกลางเมืองของสหรัฐฯ เกิดจากการขาดแคลนเกลือ การเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชของอินเดียจากอังกฤษเริ่มจากการคัดค้านการผูกขาดเกลือของจักรวรรดิอังกฤษ วิชาเคมี โบราณคดี และธรณีวิทยาเกิดขึ้นจากการค้นคว้าเรื่องเกลือ ฯลฯ นอกจากนี้ผู้เขียนยังเสนอตำรับอาหารในอดีตของหลายชาติไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งแน่นอนว่าทุกตำรับมีส่วนผสมของเกลือหรืออาหารที่ทำจากเกลืออย่างผักดองหรือปลาเค็ม บางตำรับเก่าแก่ย้อนไปถึงยุคโรมัน

หลังจากอ่านจบ ผู้แปลได้ข้อสรุปว่า หนังสือเล่มนี้เหมาะอย่างยิ่ง
สำหรับผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์สากลและประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ
ทั้งผู้ที่ชอบกินเค็ม (กินเกลือ) และผู้ที่ไม่ชอบกินเค็ม (แต่ก็ขาดเกลือไม่ได้)
เชื่อว่า ผู้อ่านหลังจากอ่านจบก็คงจะมีความรู้สึกเหมือนผู้แปลว่า เกลือเป็น
ผลิตภัณฑ์มหัศจรรย์ที่พลิกประวัติศาสตร์โลก

เรื่องชัย รักศรีอักษร

СДАВАЮ

SALT

A World History

by

Mark Kurlansky

เกลือ

ประวัติศาสตร์เครื่องปรุงรเปลี่ยนโลก

แปลโดย

เรืองชัย รักศรีอักษร

บทนำ

หัตถ์

๑

ตัวอย่าง

ผู้เขียนซื้อหินแร่ก้อนนี้ที่คาร์โดนา อันเป็นเมืองเหมืองร้างที่ชายเขา ในกาตาลุญญาของสเปน ลักษณะของก้อนแร่เป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมูสีชมพู ไม่เรียบ มีรอยลึกโค้งเป็นแนวยาวบนผิวหน้าที่เกิดจากหยดน้ำฝน มีฟอสซิลขนาดเล็กๆ เหมือนเป็นส่วนผสมระหว่างหินควอตซ์สีทึบหลาย กับสบู่ ที่ว่าเหมือนสบู่เนื่องจากหินชนิดนี้จะละลายในน้ำ และส่วนขอบเรียบลื่นคล้ายก้อนสบู่ที่ใช้แล้ว

ผู้เขียนซื้อมาในราคาเกือบ 15 ดอลลาร์ซึ่งนับว่าแพงทีเดียว แต่หากไม่นับส่วนที่เป็นแมงกะเข็มน้ำสีชมพูหลายๆ หินแร่ก้อนนี้ก็เป็เกล็ดที่เกือบบริสุทธิ์จากภูเขาเกล็ดอันมีชื่อเสียงแห่งคาร์โดนา หลายตระกูลซึ่งครอบครองปราสาทบนยอดเขาถูกถัดไปส่งสมความมั่งคั่งจากหินแร่เหล่านี้ มาหลายศตวรรษแล้ว

ผู้เขียนเอาหินแร่ก้อนนี้กลับบ้านแล้วนำไปวางไว้ที่ขอบหน้าต่าง วันหนึ่งมีฝนหยดใส่ และเริ่มมีผลึกเกล็ดสีขาวปรากฏขึ้นบนสีชมพู หินแร่นี้ค่อยๆ ดูคล้ายกับเกล็ด ซึ่งจะทำให้ลายความขลังลงไป ผู้เขียนจึงใช้น้ำล้าง ผลึกออก จากนั้นใช้เวลา 15 นาทีในการเช็ดก้อนแร่ให้แห้ง พอวันรุ่งขึ้น

ก่อนแร็กมีน้ำเกลือซีมออกมารอบๆ แสงแดดส่องมาที่แอ่งน้ำใสกระจ่างนี้ ผ่านไปเพียงสองสามชั่วโมงก็เริ่มมีผลึกสีเหลี่ยมสีขาวปรากฏขึ้นในแอ่งน้ำ แสงแดดทำให้น้ำเกลือระเหยกลายเป็นผลึกเกลือ

ในเวลานั้นดูเหมือนว่าผู้เขียนมีหินวิเศษที่สามารถสร้างน้ำเกลือได้ไม่รู้จบ และดูเหมือนขนาดหินก็ไม่เล็กลงด้วย บางครั้งเวลาอากาศแห้งก็เหมือนจะแห้งสนิท แต่วันใดอากาศขึ้นก็จะมีแอ่งน้ำเกิดขึ้นอีก ผู้เขียนตัดสินใจทำให้ก้อนแร็กแห้งด้วยการเอาไปย่างบนเตาปิ้งขนมปังขนาดเล็ก ในเวลาครึ่งชั่วโมงก็มีหินย่อยสีขาวร่วงลงมาจากตะแกรงของเตาปิ้งขนมปัง เมื่อเอาหินแร็กไปวางไว้บนฝาเครื่องทำความร้อนที่เป็นเหล็กกล้า น้ำเกลือก็กัดกร่อนโลหะ ผู้เขียนจึงย้ายไปวางบนถาดทองแดงใบเล็ก เกิดสนิมสีเขียวขึ้นที่ก้นถาด พอขัดออกก็พบว่าทองแดงเป็นมันวาว

แต่ก่อนนี้มีลักษณะพิเศษในตัวเอง เวลามีเพื่อนมาเยี่ยม ผู้เขียนจะบอกว่าหินก้อนนี้เป็นเกลือ เพื่อนๆ จะเลียที่มุมเพื่อชิมแล้วพบว่ามีรสเค็มจริงๆ

คนที่คิดว่าความหลงใหลในเกลือเป็นความมกมายพิลึกพิลั่น เป็นเพราะพวกเขาไม่เคยเป็นเจ้าของหินแร็กแบบนี้แน่นอน

—

ในบรรดาผู้ที่ดำเนินชีวิตด้วยข้อบกพร่องดังกล่าว ยังรวมถึงเอิร์นเนสต์ โจนส์ ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาสำนักยูงชาวเวลส์ เขาเป็นเพื่อนกับซิกมันด์ ฟรอยด์ และเป็นบุคคลสำคัญที่นำวิชาจิตวิเคราะห์มายังอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ในปี 1912 โจนส์ได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับความมกมายของมนุษย์ที่มีต่อเกลือ ซึ่งเป็นความหมกมุ่นที่เขาพบว่าเกี่ยวพันทางเพศอย่างไร้เหตุผลและอยู่ใต้จิตสำนึก เขาสนับสนุนทฤษฎีนี้ด้วยการอ้างถึงธรรมเนียมประหลาดของชาวอะบิสซิเนียที่นำก้อนเกลือมาให้แขกเลีย

โจนส์กล่าวว่า “ทุกยุคทุกสมัยมีการครอบครองเกลือ โดยมีความสำคัญเกินกว่าเนื้อแท้ในคุณสมบัติตามธรรมชาติของเกลือมาก

เรื่องนี้น่าสนใจและสำคัญ โฮเมอร์เรียกเกลือว่าสารของพระเจ้า เพลโตกล่าวถึงเกลือว่าเป็นของโปรดของพระเจ้า และเราสังเกตเห็นความสำคัญของเกลือได้จากความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา บทบัญญัติในกฎหมายและเวทมนตร์คาถา การมีอยู่ในทุกส่วนของโลกและทุกยุคสมัยแสดงให้เห็นว่าเรากำลังข้องเกี่ยวกับความชอบโดยทั่วไปของมนุษย์ ไม่ใช่เป็นแค่ธรรมเนียม สภาพการณ์ หรือความคิดเฉพาะท้องถิ่น”

โจนส์อ้างว่าเกลือมักเกี่ยวข้องกับความสามารถในการแพร่พันธุ์ ความคิดนี้มาจากการสังเกตพบว่าปลาซึ่งอาศัยในทะเลที่เค็มจะออกลูกมากกว่าสัตว์ที่อาศัยบนบก เรื่องที่บรรทุกเกลือมักมีหนูยั่วเย้า และนานหลายศตวรรษแล้วที่เชื่อกันว่าหนูสามารถขยายพันธุ์ได้โดยไม่ต้องมีการร่วมเพศ เพียงแต่อยู่ในเกลือเท่านั้น

โจนส์ชี้ว่าชาวโรมันเรียกคนที่ตกหลุมรักว่า ซาลักซ์ (salax) คือตกอยู่ในสภาวะเค็ม อันเป็นที่มาของคำว่า ตัณหา (salacious) ในแถบเทือกเขาพิเรนีส คู่บ่าวสาวที่ไปโบสถ์จะพกเกลือในกระเป๋าช้ายเพื่อป้องกันการหย่อนสมรรถภาพทางเพศ ในบางเมืองของฝรั่งเศส มีแต่เจ้าบ่าวเท่านั้นที่ถือเกลือติดตัว ส่วนประเทศอื่นๆ บางทีก็มีแต่เจ้าสาว ในเยอรมนีมีการโรยเกลือลงบนรองเท้าของเจ้าสาว

โจนส์กล่าวเสริมเรื่องนี้ต่อไปอีกว่า พระอียิปต์ที่ถือพรหมจรรย์จะละเว้นการบริโภคเกลือ เนื่องจากเกลือกระตุ้นแรงปรารถนาทางเพศในบอร์เนียว เมื่อชาวเผ่าต่ายกลับจากการล่าห้วมนุษย์ ต้องงดเว้นทั้งเรื่องเพศและเกลือ ชาวเผ่าพีมา เมื่อสังหารชาวเผ่าอาปาเชแล้ว คนผู้นั้นกับภรรยาต้องงดเว้นทั้งเรื่องเพศและเกลือสามสัปดาห์ ที่เบฮารีในอินเดีย ผู้หญิงนาคินที่เป็นนางคณิกาศักดิ์สิทธิ์ซึ่งรู้จักกันในนาม “ชายาแห่งเทพนาคา” จะละเว้นจากเกลือเป็นครั้งคราวและเดินทางไปภิกขาจาร ครั้งหนึ่งของเงินทองที่ขอมาได้จะถวายให้แก่กบวช อีกครั้งหนึ่งใช้ซื้อเกลือและขนมหวานให้คนในหมู่บ้าน

โจนส์เสริมความเห็นด้วยการหันไปหาฟรอยด์ แปดปีก่อนหน้านั้น ฟรอยด์ได้เสนอไว้ใน *Zur Psychopathie des Alltagslebens* (ว่าด้วย

ภาพพิมพ์ไม้ที่ปารีส ชื่อ ผู้หญิงตองสามีของพวกเขา ตั้งแต่ปี 1157 แสดงถึงวิธีเพิ่มความ เป็นชายชาติให้กับสามี บรรทัดสุดท้ายของกลอนประกอบภาพมีข้อความว่า ดองเกลือ เสริมสรรพทั้งข้างหน้ากับข้างหลัง แล้วพลังความเป็นชายไม่หายสูญ, *Bibliothèque Nationale*

พยาธิวิทยาทางจิตในชีวิตประจำวัน) ว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะ เป็นผลจากการยึดติดอย่างมีนัยสำคัญยิ่งกับวัตถุหรือปรากฏการณ์ที่ ไม่สำคัญ ทั้งนี้เพราะสิ่งนั้นมีความเกี่ยวพันอย่างไรจิตสำนึกต่อสิ่งอื่นที่ สำคัญอย่างยิ่ง

ข้อโต้แย้งของโจนส์ยังไม่ยุติ ความสนใจที่มนุษย์มีต่อเกลือ ทั้งหมดนี้ไม่สามารถอธิบายได้กระนั้นหรือ นอกจากว่าเราจะคิดถึงเรื่องอื่น ที่สำคัญกว่าจริง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีค่าควรหลงใหล โจนส์สรุปว่า “มีเหตุผล ทุกประการที่จะคิดว่าความใส่ใจดั้งเดิมนั้นเป็นความคิดเรื่องเกลือ ไม่ใช่ เฉพาะกับเกลือในน้ำจืด แต่ยังรวมถึงกับส่วนประกอบที่สำคัญของ ปัสสาวะด้วย”

~

ขณะที่โจนส์เขียนเรื่องดังกล่าว เป็นยุคของความกระหายในคำอธิบายที่เป็นวิทยาศาสตร์ และเป็นความจริงที่น่าทึ่งและปัสสาวะ รวมทั้งเลือด น้ำตา เหงื่อ อีกทั้งแทบทุกส่วนในร่างกายล้วนมีเกลือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นในการทำหน้าที่ของเซลล์ หากปราศจากเกลือและน้ำ เซลล์จะไม่ได้รับการบำรุงเลี้ยงและจะตายจากการขาดน้ำ

แต่บางทีคำอธิบายที่ดีกว่าเกี่ยวกับความหลงใหลของมนุษย์ในสารประกอบธรรมดาสามัญนี้อาจเป็นคำอธิบายในอีกสองสามปีต่อมาของบริษัทเกลือไดมอนด์คริสตัลที่เซนต์แคลร์ในมิชิแกน เมื่อทศวรรษ 1920 ในหนังสือคู่มือที่ชื่อ “ประโยชน์ 101 ประการของเกลือไดมอนด์คริสตัล” ประโยชน์ดังกล่าวรวมถึงการทำให้ผักต้มมีสีสันสดใส ทำให้ไอศกรีมแข็งตัว ทำให้ตีครีมฟูเร็วขึ้น ทำให้น้ำที่เดือดมีอุณหภูมิสูงขึ้น ใช้ขัดสนิม ทำความสะอาดเครื่องเรือนไม้ไฟ ใช้อุดรอยแตก ทำให้ผ้าทอเหนียวทนทาน ขจัดคราบสกปรกบนผ้า ใช้ดับไฟที่เกิดจากน้ำมัน ทำให้เทียนไขไม่ไหลย้อย ทำให้ดอกไม้ที่ตัดมาอยู่ได้นาน ทำสลุยเถาไวยี่ที่เป็นพิษ รวมทั้งรักษาอาการอาหารไม่ย่อย คลื่นไส้ขย้อน จี๊ดจ๊าด และปวดหู

ประโยชน์มากกว่า 101 รายการของเกลือเป็นเรื่องที่รู้จักกันทั่วไป อุตสาหกรรมเกลือสมัยใหม่ยังอ้างตัวเลขมากกว่า 14,000 รายการ รวมทั้งการผลิตเวชภัณฑ์ ละลายน้ำแข็งบนถนนในฤดูหนาว ใช้เป็นปุ๋ยบำรุงพื้นที่การเกษตร ทำสบู่ แก้วน้ำกระด้าง และย้อมผ้า

เกลือ เป็นศัพท์ทางเคมีของสารที่เกิดจากการทำปฏิกิริยาระหว่างกรดกับด่าง เมื่อโซเดียมซึ่งเป็นโลหะที่ไม่เสถียรและสามารถถูกเป็นไฟได้ทันที ทำปฏิกิริยากับก๊าซที่มีพิษถึงชีวิตที่รู้จักกันว่าคลอรีน กลายเป็นโซเดียมคลอไรด์ (NaCl) ซึ่งเป็นอาหารสำคัญที่ได้จากหินแร่จำพวกเดียวที่มนุษย์นำมากิน เกลือมีหลายชนิด ส่วนหนึ่งกินได้และมักพบอยู่รวมกัน แต่เกลือที่มนุษย์เราชอบกินมากที่สุดคือโซเดียมคลอไรด์ ซึ่งมีรสชาติที่เรียกว่าเค็ม เกลือชนิดอื่นนั้นแม้จะมีคุณค่าทางอาหารสำหรับมนุษย์แต่มีรสเผ็ดหรือเปรี้ยวไม่น่ากิน ทั้งนี้สูตรอาหารของทารกประกอบด้วยเกลือสามชนิดคือแมกนีเซียมคลอไรด์ โพแทสเซียมคลอไรด์ และโซเดียมคลอไรด์

คลอไรด์จำเป็นต่อการย่อยอาหารและการหายใจ และหากปราศจากโซเดียมร่างกายจะไม่สามารถทำกิจกรรมได้ไม่สามารถขนส่งสารอาหารหรือออกซิเจน ไม่สามารถนำส่งสารกระตุ้นประสาทหรือเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อรวมทั้งหัวใจ ในร่างกายของมนุษย์โตเต็มวัยประกอบด้วยเกลือราว 250 กรัม ซึ่งบรรจุกระดูกเกลือได้สามหรือสี่กระดูก แต่เกลือดังกล่าวจะสูญเสียไปตลอดเวลาจากการทำหน้าที่ต่างๆ ของร่างกาย จึงจำเป็นต้องมีการทดแทนส่วนที่สูญเสียไปนี้

ฝรั่งเศสมีนิทานเรื่องหนึ่งเล่าถึงเจ้าหญิงซึ่งทูลพระบิดาว่า “หม่อมฉันรักเสด็จพ่อเหมือนเกลือ” พระราชาทรงกริ้วที่ถูกดูเบา และขับเจ้าหญิงออกไปจากอาณาจักร กระทั่งต่อมาเมื่อพระองค์ขาดแคลนเกลือจึงทรงตระหนักถึงคุณค่าของเกลือและความรักที่เจ้าหญิงมีต่อพระองค์อย่างลึกซึ้ง เกลือเป็นของธรรมดา หาได้ง่าย และราคาถูก จนทำให้เราลืมไปว่า นับตั้งแต่เริ่มต้นอารยธรรมจนถึงเมื่อร้อยปีก่อน เกลือเป็นสินค้าที่ผู้คนเสาะหามากที่สุดชนิดหนึ่งในประวัติศาสตร์ของมนุษย์

เกลือป้องกันการเน่าเสีย ก่อนถึงยุคสมัยใหม่เกลือมีบทบาทหลักในการถนอมอาหาร ชาวอียิปต์ใช้เกลือในการทำมัมมี่ ประสิทธิภาพของเกลือในการถนอมรักษา ป้องกันการเน่าเปื่อย รวมทั้งค้าจนชีวิต ทำให้เกลือมีความสำคัญในเชิงเปรียบเปรยอย่างกว้างขวาง สิ่งที่ฟรอยด์อาจมองว่าเป็นความยึดติดที่ดูไร้เหตุผลต่อสสารธรรมดาเช่นเกลือนั้น อันที่จริงเพราะจิตไร้สำนึกของเราเชื่อมโยงเกลือเข้ากับคามมีอายุยืนยาวและแข็งแรง อันเป็นเรื่องสำคัญอย่างเหลือคณา

สำหรับชาวฮีบรูโบราณรวมถึงชาวยิวยุคปัจจุบัน เกลือเป็นสัญลักษณ์ของแก่นแท้อันเป็นนิรันดร์ของพันธสัญญาระหว่างพระเจ้า

กับชาวอิสราเอล ในโทราห์ (Torah) หนังสือกันดารวิถี¹ ได้จารึกไว้ว่า “นี่คือพันธสัญญาแห่งเกลือตลอดกาล เบื้องพระพักตร์แห่งพระเจ้า” และต่อมาในหนังสือพงศาวดาร² จารึกไว้ว่า “องค์พระผู้เป็นเจ้าของชาวอิสราเอลทรงประทานอาณาจักรเหนือดินแดนอิสราเอลแก่ดาวิดตลอดกาล แก่เขาและแก่ลูกๆ ของเขาด้วยพันธสัญญาแห่งเกลือ”

ในคืนวันสุกัรชาวยิวจะนำขนมปังสะบาโต (Sabbath) จี๋ลงในเกลือ ในศาสนาฮินดู ขนมปังเป็นสัญลักษณ์ของอาหารซึ่งเป็นของขวัญจากพระเจ้า และการจี๋ขนมปังลงในเกลือเป็นการถนอมรักษา เสมือนรักษาพันธสัญญาระหว่างพระเจ้ากับคนของพระองค์

ความซื่อสัตย์และมิตรภาพถูกผนึกไว้ด้วยเกลือ เพราะเนื้อแท้ของเกลือไม่เปลี่ยนแปลง แม้กระทั่งละลายเป็นของเหลวก็ยังระเหยกลับมาเป็นผลึกที่เหลียวได้ ศาสนาอิสลามและฮินดูใช้เกลือประทับบนสัญญาซื้อขาย เพราะเกลือไม่มีวันเปลี่ยนแปลง กองทหารอินเดียใช้เกลือเป็นหลักประกัน ความจงรักภักดีต่ออังกฤษ อียิปต์โบราณ กรีก และโรมันมีเกลือรวมอยู่ในเครื่องสังเวยและเครื่องเซ่นไหว้ ผู้คนในวังวนพระเจ้าด้วยเกลือและน้ำ และมีความเชื่อว่านี่คือที่มาของน้ำมนต์ของชาวคริสต์

ในศาสนาคริสต์ นอกจากเกลือจะเกี่ยวข้องกับคามมีอายุยืนยาวและความแข็งแรงแล้ว ยังขยายไปถึงสัจจะและเชาวน์ปัญญาด้วย คริสตจักรคาทอลิกแจกจ่ายทั้งน้ำมนต์และเกลือศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า ซาลซาเพียนเทีย (Sal Sapientia) หรือเกลือแห่งเชาวน์ปัญญา

ขนมปังซึ่งเปรียบเสมือนของขวัญ และเกลือซึ่งถนอมรักษามัน มักเกี่ยวข้องกัน การนำขนมปังและเกลือไปยังบ้านหลังใหม่เป็นธรรมเนียมของชาวยิวที่ย้อนได้ถึงยุคกลาง ชาวอังกฤษไม่สนขนมปัง แต่มีประเพณี

¹ หนังสือกันดารวิถี (Book of Numbers) เป็นภาคที่สี่ในพระคัมภีร์เก่า ซึ่งกล่าวถึงการเดินทางของชาวยิวจากอียิปต์ไปยังภูเขาศินายโดยการนำของโมเสส (เชิงอรรถในหนังสือเล่มนี้เป็นของผู้แปล)

² หนังสือพงศาวดาร (Chronicles) เป็นสองภาคในพระคัมภีร์เก่าที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ที่จุดาห์เล่าแต่เหล่ากษัตริย์

นำเกลือไปที่บ้านใหม่มานานหลายศตวรรษแล้ว ในปี 1789 ตอนที่โรเบิร์ต เบิร์นส ย้ายไปอยู่ที่บ้านหลังใหม่ในเอลดีสแลนด์ เขาได้รับการต้อนรับจาก ขบวนการปฏิวัติที่ถือสามใส่เกลือ ที่เมืองฮัมบูร์กในเยอรมนีมีการเฉลิมฉลอง การเริ่มต้นใหม่ประจำปีด้วยการแห่ขนมปังเคลือบช็อกโกแลตและขนมปัง มาร์ชแพนรูปกระดูกเกลือที่ใส่น้ำตาลไว้ ส่วนธรรมเนียมของชาวเวลส์จะ นำจานใส่ขนมปังและเกลือวางบนโลงศพ แล้วนักกินบาปอาซีฟ³ ในท้องถิ่น จะมากินเกลือในจาน

เนื่องจากเกลือป้องกันการเน่าเสียจึงสามารถป้องกันภัยอันตราย ได้ในช่วงต้นของยุคกลาง ชาวนาทางเหนือของยุโรปรู้จักพืชที่เก็บ เกี่ยวให้รอดจากหายนภัยโรคติดต่อของเชื้อราที่เรียกว่าเออร์กอต (ergot) ซึ่งเป็นพิษต่อมนุษย์และสัตว์เลี้ยง ด้วยการแช่ธัญพืชในน้ำเกลือ จึง ไม่ใช่เรื่องแปลกที่ชาวนาแองโกล-แซ็กซอนใช้เกลือเป็นส่วนหนึ่งของ วัตถุศักดิ์สิทธิ์ที่ใส่ไว้ในหลุมรอยไถ ขณะที่กล่าวอธิษฐานด้วยการเอ่ย ชื่อพระแม่มารีย์และสวดวิงวอนให้ “พืชผลแกร่งกล้า ข้าวบาร์เลย์งามดี ข้าวสาลีสีขาว ข้าวฟ่างขาวแวว...”

วิญญาณร้ายเกลียดเกลือ ในโรงละครแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่นมีการ ใช้เกลือโปรยบนเวทีก่อนการแสดงแต่ละครั้ง เพื่อปกป้องนักแสดงจาก วิญญาณร้าย ในเฮติ การใช้เกลือเป็นวิธีเดียวในการทำลายคำสาปแช่ง และทำให้ซอมบี้ฟื้นคืนชีพ บางส่วนของแอฟริกาและแคริบเบียนเชื่อกันว่า วิญญาณร้ายแปลงร่างเป็นผู้หญิง ซึ่งจะถอดร่างออกในเวลากลางคืนแล้ว กลายเป็นลูกไฟล่องลอยไปในความมืด การทำลายวิญญาณร้ายจำเป็นต้อง ค้นหาแล้วโรยเกลือใส่เพื่อไม่ให้วิญญาณกลับสู่ร่างในตอนเช้า ในวัฒนธรรมแอฟริกัน-แคริบเบียน เกลือมีฤทธิ์ทำลายคำสาปแช่งและยัง

³ นักกินบาป หรือ Sin eater คือผู้ที่กินขนมปังกับเกลือในจานบนโลงศพตามธรรมเนียม โบราณของอังกฤษ เชื่อว่าผู้กินจะรับบาปของคนตายในโลงศพไปด้วย

กำจัดวิญญาณร้ายได้ด้วย ในงานเลี้ยงตามพิธีกรรมจึงไม่มีการกินเกลือ เพราะเกลือจะขับไล่วิญญาณไปจนหมด

ทั้งชาวยิวและชาวมุสลิมต่างเชื่อว่าเกลือป้องกันดวงตาปีศาจได้ คัมภีร์ฮีบรู⁴ ระบุให้ใช้เกลือทาตัวเด็กแรกเกิดเพื่อป้องกันปีศาจ เชื่อกันว่าการป้องกันเด็กแรกเกิดด้วยการวางเกลือบนลิ้นเด็กหรือแช่เด็ก ในน้ำเกลือแบบที่ทำกันในยุโรปเป็นที่มาของพิธีศีลจุ่ม (baptism) ของชาวคริสต์ ในฝรั่งเศสเด็กจะถูกแช่ในน้ำเกลือจนกว่าจะเข้าทำพิธีศีลจุ่ม ก่อนพิธีกรรมนี้จะถูกยกเลิกไปในปี 1408 บางส่วนของยุโรปโดยเฉพาะ ในฮอลแลนด์มีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมดังกล่าวไปเป็นการใส่เกลือไว้ใน เปลเด็ก

เกลือเป็นสารที่ออกฤทธิ์แรงและบางครั้งก็เป็นอันตราย จึงต้อง สัมผัสด้วยความระวัง มารยาทของชาวยุโรปในยุคกลางใส่ใจต่อการแตะ เกลือบนโต๊ะอาหารเป็นพิเศษ พวกเขาใช้ปลายมิดและห้ามใช้มือเด็ดขาด ในคัมภีร์ *ชุลชานอารุกห์* (Shulchan Arukh) หรือการเตรียมโต๊ะอาหาร ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่มีอำนาจสูงสุดตามกฎหมายยิว มีคำอธิบายว่าสามารถ แตะเกลือให้ปลอดภัยโดยใช้นิ้วกลางและนิ้วนางเพียงสองนิ้ว ถ้าใช้นิ้ว หัวแม่มือหยิบเกลือ ลูกชายจะตาย หากใช้นิ้วก้อยจะทำให้ยากจนและ ถ้าใช้นิ้วชี้จะทำให้กลายเป็นฆาตกร

นักวิทยาศาสตร์ปัจจุบันโต้แย้งกันว่า ผู้ใหญ่คนหนึ่งมีความต้องการเกลือ ฆาตกรน้อยแค่นั้นเพื่อให้มีสุขภาพดี ขอบเขตโดยประมาณอยู่ที่ 2 ใน 3 ปอนด์

⁴ Ezekial เป็นภาคหนึ่งของพระคัมภีร์เก่าที่ประกอบด้วยคำทำนายของผู้พยากรณ์ที่มี นามว่าฮีบรู

จนถึงมากกว่า 60 ปอนด์ต่อปี ผู้ที่อาศัยอยู่ในสภาพอากาศร้อน โดยเฉพาะ
ผู้ใช้แรงงานต้องการเกลือเพิ่มขึ้นเพื่อทดแทนเกลือที่สูญเสียไปกับเหงื่อ
นี่คือเหตุผลที่ต้องใช้อาหารรสเค็มเลี้ยงทาสในอินเดียตะวันตก ทั้งนี้หาก
ไม่เสียเหงื่อมากเกินไป การกินเนื้อแดงก็ได้รับเกลือจากเนื้อสัตว์อย่าง
เพียงพอแล้ว ชาวมาไซซึ่งเป็นชนเผ่าเลี้ยงสัตว์เร่ร่อนในแอฟริกาตะวันออก
ได้รับเกลือจากการทำให้สัตว์เลี้ยงมีเลือดไหลแล้วดื่มเลือดสัตว์ แต่อาหาร
ประเภทผักนั้นอุดมไปด้วยโพแทสเซียม มีโซเดียมคลอไรด์เพียงเล็กน้อย
บันทึกที่หลงเหลืออยู่ของมนุษย์ไม่ว่าที่ใดและมีพัฒนาการระดับใด มักพบ
โดยทั่วไปว่าชนเผ่าล่าสัตว์ไม่ผลิตหรือค้าเกลือ ส่วนชนเผ่ากสิกรรมจะทำ
ทั้งสองอย่าง ในทุกทวีปเมื่อมนุษย์เริ่มเพาะปลูกก็จะเริ่มแสวงหาเกลือมา
เป็นอาหาร ยังคงเป็นปริศนาอยู่ว่าพวกเขาเรียนรู้เรื่องนี้ได้อย่างไร ผู้ที่
ตกเป็นเหยื่อของความอดอยากจะมีประสบการณ์ของการเป็นผู้หิวโหยที่
ต้องการอาหารอย่างชัดเจน การขาดเกลือทำให้ปวดศีรษะและอ่อนเพลีย
จากนั้นจะรู้สึกหัวเบาหัวแล้วคลื่นไส้ หากขาดเกลือเป็นเวลานานจะทำให้
ผู้เคราะห์ร้ายเสียชีวิต ทหาระหว่างนี้ไม่มีเวลาใดเลยที่จะเกิดความรู้สึก
อยากกินเกลือเป็นพิเศษ แต่ถึงกระนั้นคนส่วนใหญ่ก็เลือกที่จะกินเกลือ
เกินความต้องการมาก และบางทีแรงกระตุ้นนี้ซึ่งเป็นความจริงพินๆ ที่ว่า
เราชอบรสชาติของเกลือก็เป็นการป้องกันการขาดเกลือตามธรรมชาติ

พัฒนาการอย่างอื่นที่สร้างความต้องการเกลือมาจากการเปลี่ยน
ไปเลี้ยงสัตว์เพื่อกินเนื้อแทนการล่าสัตว์ป่า สัตว์เองก็ต้องการเกลือ สัตว์ป่า
กินเนื้อจะสนองเกลือเข้าร่างกายด้วยการกินเนื้อสัตว์เช่นเดียวกับมนุษย์
สัตว์ป่าที่กินพืชต้องหาเกลือ วิถีหาเกลือแบบดั้งเดิมที่สุดวิธีหนึ่งของมนุษย์
คือการตามรอยสัตว์ เพราะในที่สุดจะนำไปสู่โป่งเกลือ หรือน้ำพุน้ำเกลือ
หรือแหล่งเกลืออื่นๆ แต่สัตว์เลี้ยงต้องให้มนุษย์หาเกลือมาให้ ม้าตัวหนึ่ง
ต้องการเกลือมากกว่าคนห้าเท่า วัวต้องการเกลือมากกว่าคนถึงสิบเท่า

ความพยายามในการเลี้ยงสัตว์น่าจะเกิดขึ้นก่อนสิ้นยุคยุคน้ำแข็ง
และแม้แต่เวลานั้นมนุษย์ก็รู้แล้วว่าสัตว์ต้องการเกลือ มีการสังเกตพบว่า

กวางเรนเดียร์ไปพักอยู่บริเวณที่มีปัสสาวะของคนซึ่งเป็นแหล่งเกลือ ผู้คนเรียนรู้ว่าหากมีเกลือ กวางเรนเดียร์จะมาหาและเลียมันให้เชื่องได้ในที่สุด แต่ถึงแม้ว่ากวางเหล่านี้จะกลายเป็นอาหาร พวกมันก็ไม่เคยเป็นสัตว์เลี้ยงอย่างแท้จริง

ราว 11000 ปีก่อนคริสตกาล ยุคน้ำแข็งได้สิ้นสุดลง แผ่นน้ำแข็งขนาดมหึมาที่ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของโลกที่รู้จักกัน รวมทั้งบริเวณที่ปัจจุบันเป็นนิวอิงแลนด์และปารีสได้เริ่มหดเล็กลงและสลายไปอย่างช้าๆ ช่วงเวลาประมาณเดียวกันนี้ สุนัขป่าพันธุ์เอเชีย นักล่าดุร้ายที่แม้จะมีขนาดเล็ก แต่ก็กินคนได้ถ้ามีโอกาสนั้นถูกมนุษย์ควบคุม เนื่องจากมนุษย์สามารถเลี้ยงและฝึกลูกสุนัขที่เชื่องได้ สุนัขที่เคยเป็นศัตรูอันตรายจึงกลายเป็นผู้ช่วยที่ซื่อสัตย์

เมื่อธารน้ำแข็งละลาย พืชพันธุ์พืชป่าที่กว้างใหญ่ไพศาลก็ปรากฏขึ้น มนุษย์รวมทั้งแกะป่าและแพะป่าหากินตามทุ่งดังกล่าว ปฏิบัติการแรกเริ่มของมนุษย์อาจเป็นการฆ่าสัตว์เหล่านี้ซึ่งคุกคามแหล่งอาหาร แต่ต่อมาไม่นาน ชนเผ่าที่อาศัยอยู่ใกล้กับท้องทุ่งดังกล่าวก็เริ่มตระหนักว่า หากสามารถควบคุมแกะและแพะเหล่านี้ได้ พวกมันอาจกลายเป็นแหล่งอาหารที่พึงพาได้ แกมสุนัขที่เลี้ยงไว้ยังช่วยงานนี้ได้ด้วย พอช่วง 8900 ปีก่อนคริสตกาลก็มีการเลี้ยงแกะในอิรัก หรืออาจมีการนำมาเลี้ยงในที่อื่นก่อนหน้านี้แล้ว

ราว 8000 ปีก่อนคริสตกาล ผู้หญิงตะวันออกใกล้เริ่มเพาะปลูกเมล็ดธัญพืชป่าในทุ่งโล่ง มักเชื่อกันว่านี่คือจุดเริ่มต้นของเกษตรกรรม แต่ในปี 1970 คณะสำรวจของมหาวิทยาลัยฮาวายที่ไปพม่า หรือที่ปัจจุบันเรียกเมียนมา รายงานการค้นพบร่องรอยของสิ่งที่ดูเหมือนเป็นผักซึ่งมีการเพาะปลูก ได้แก่ ถั่ว กระเจี๊ยบ และแตงกวาในถ้ำที่ชื่อว่าถ้ำผี (Spirit Cave) วัดอายุด้วยวิธีคาร์บอนย้อนไปถึง 9750 ปีก่อนคริสตกาล

มีการเลี้ยงหมูในภายหลัง ราว 7000 ปีก่อนคริสตกาล เนื่องจากหมูมักไม่กินหญ้า และต้องใช้เวลากว่าที่มนุษย์จะเลี้ยงเห็นประโยชน์ในการ

เลี้ยงสัตว์ที่ต้องคอยหาอาหารให้มัน กระทั่งถึง 6000 ปีก่อนคริสตกาลใน
ตุรกีหรือบอลข่านที่ผู้คนประสบความสำเร็จในงานที่น่ากลัวอย่างการเลี้ยง
วัวป่าออรอกซ์ (auroch) ซึ่งมีขนาดใหญ่ ว่องไว และทรงพลัง ในที่สุดมนุษย์
ก็สามารถเปลี่ยนวัวป่าออรอกซ์ให้กลายเป็นวัวเลี้ยงด้วยการควบคุมอาหาร
ตอนวัวตัวผู้ และขังไว้ในคอกพื้นที่จำกัด วัวกลายเป็นอาหารหลักและเป็น
สัตว์ที่บริโภคทั้งรัฐพีชและเกลือปริมาณมาก ส่วนวัวป่าออรอกซ์ที่วิ่งเร็วและ
ดุร้ายได้ถูกล่าจนสูญพันธุ์ไปเมื่อกลางศตวรรษที่ 17

ในพื้นที่ที่ผู้คนกินอาหารซึ่งมีส่วนประกอบหลักเป็นรัฐพีช
และผัก เสริมด้วยเนื้อจากสัตว์ที่เลี้ยงและเชือดในฟาร์ม การจัดหาเกลือ
กลายเป็นสิ่งจำเป็นของชีวิต ทำให้เกลือมีความสำคัญอย่างใหญ่หลวง
และมีค่าทางเศรษฐกิจ เกลือได้กลายเป็นสินค้าชนิดแรกๆ ที่มีการค้าขาย
ระหว่างประเทศ การผลิตเกลือกลายเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมประเภทแรก
และกลายเป็นสินค้าชนิดแรกที่ถูกผูกขาดโดยรัฐอย่างเลี่ยงไม่ได้

การเสาะหาเกลือเป็นงานที่ทำนายวิศวกรมานานหลายพันปี เป็นแรง
ผลักดันในการคิดค้นเครื่องจักรมหัศจรรย์ที่สุด รวมทั้งเครื่องจักรที่
คล่องแคล่วที่สุด งานสาธารณะที่ยิ่งใหญ่ที่สุดจำนวนหนึ่งเกิดจากความ
จำเป็นในการขนย้ายเกลือ เกลืออยู่แถวหน้าสุดของการพัฒนาทั้งวิชาเคมี
และธรณีวิทยา เกิดเส้นทางการค้าที่ยังคงเป็นเส้นทางสายหลัก มีการ
สร้างพันธมิตร ได้ปกป้องจักรวรรดิ และได้กระตุ้นการปฏิวัติ ทั้งหมดนี้
เพื่อบางสิ่งที่มีอยู่เต็มมหาสมุทร ผุดขึ้นจากบ่อน้ำพุ ก่อตัวเป็นแผ่นที่พื้น
ทะเลสาบ เป็นสายแร่เข้มข้นกินบริเวณกว้างในชั้นหินแร่ติดกับผิวดิน

แทบจะไม่มีสถานที่ใดบนโลกที่ปราศจากเกลือ แต่เรื่องนี้ไม่เป็น
ที่กระจางชัดจนกระทั่งธรณีวิทยาสมัยใหม่ได้เผยให้รู้ ดังนั้น ประวัติศาสตร์
ทั้งหมดก่อนศตวรรษที่ 20 จึงเป็นเรื่องราวของการค้นหาเกลือที่เต็มไปด้วย
อันตราย การค้าเกลือ และการต่อสู้แย่งชิงเกลือ เป็นเวลาหลายพันปีแล้ว

ที่เกลือเป็นตัวแทนของความมั่งคั่ง พ่อค้าเกลือในแคว้นเบียร์จะเก็บเกลือไว้ในห้องใต้ดิน ชาวจีน ชาวโรมัน ชาวฝรั่งเศส ชาวเวนิส ตระกูลฮับส์บูร์ก และรัฐบาลอื่นๆ อีกมากมายได้เก็บภาษีเกลือเพื่อหาเงินในการทำสงคราม มีการจ่ายเกลือเป็นค่าจ้างให้แก่ทหาร และบางครั้งก็ให้แก่คนงานด้วย เกลือมีค่าเสมือนเงินตราตลอดมา

ในตำราเกี่ยวกับทุนนิยมเรื่อง *The Wealth of Nations* (ความมั่งคั่งของชาติ) ของอดัม สมิท ซึ่งเขียนขึ้นในปี 1776 เขาชี้ว่าแทบทุกอย่างที่มีค่าสามารถนำมาใช้เป็นเงินได้ เขายกตัวอย่างเช่น ยาสูบ น้ำตาล ปลาเค็มแห้ง และวัวควาย ทั้งยังบอกว่า “ว่ากันว่าเกลือเป็นเครื่องมือสามัญของการค้า และการแลกเปลี่ยนในอะบิสซิเนีย” แต่เขาเสนอความเห็นว่าเป็นเงินตราที่ดีที่สุดทำจากโลหะ เนื่องจากมีลักษณะทางกายภาพที่คงทนถาวร แม้ว่าค่าของโลหะจะไม่ถาวรเช่นเดียวกับสินค้าอื่นก็ตาม

ทุกวันนี้ ภาพตลอดหลายพันปีของความปรารถนา การต่อสู้แย่งชิง การกักตุน การเก็บภาษี และการแสวงหาเกลือดูเหมือนจะเป็นภาพที่คงตามแต่ค่อนข้างไกลเวลา ผู้นำอังกฤษเมื่อศตวรรษที่ 17 ซึ่งกล่าวอย่างร้อนรนเกี่ยวกับอันตรายของชาติที่ต้องพึ่งพาเกลือทะเลของฝรั่งเศสนั้น ดูน่าขันมากกว่าผู้นำในปัจจุบันที่ห่วงใยเรื่องการพึ่งพาน้ำมันต่างประเทศ ทุกยุคทุกสมัย ผู้คนมั่นใจว่าสิ่งที่พวกเขารู้สึกว่ามีค่าเท่านั้นจึงจะมีค่าอย่างแท้จริง

การแสวงหาความรักและการเสาะหาความร่ำรวยมักเป็นเรื่องราวที่สนุกที่สุดเสมอ แต่ขณะที่เรื่องราวแห่งความรักเป็นเรื่องนิรันดร์ เรื่องราวการเสาะหาความร่ำรวยนั้น เมื่อเวลาผ่านไปสักกระยะกลับดูเหมือนว่าจะเป็นภาพลวงตาที่ดำเนินไปอย่างไร้แก่นสารเสมอ

СДАВАЮ

ภาคหนึ่ง

ว่าด้วยเกลือ ชากศพ และขอสัจ

บ้านเมืองไม่มีวันยากจนเท่ากับเมื่อดูเหมือนเปี่ยมไปด้วยความมั่งคั่ง

เหลาจื๋อกล่าวไว้ใน *เหยียนเกียลุน* (ตำราว่าด้วยเกลือและเหล็ก),
81 ปีก่อนคริสตกาล

บทที่ 1

ประกาศแห่งเกลือ

ครั้งหนึ่งขณะที่ผู้เขียนยืนอยู่บนคันนาในชนบทของมณฑลเสฉวน ชาวนาจีนสูงอายูปร่างผอมคนหนึ่งสวมเสื้อจางสานสีน้ำเงินซีดเก่าที่ใช้มาแล้ว 40 ปี เป็นเสื้อแบบที่รัฐบาลเหมาเจ๋อตงกำหนดให้ใส่ในช่วงต้นของการปฏิวัติวัฒนธรรม เขายืนอยู่ในน้ำสูงท่วมเข่า จู่ๆ ก็ตะโกนขึ้นมาอย่างไม่มีปี่ไม่มีขลุ่ย บอกผู้เขียนอย่างทำทนายว่า “คนจีนเราคิดค้นอะไรตั้งหลายอย่าง!”

ชาวจีนภาคภูมิใจในสิ่งประดิษฐ์ของตน คำปราศรัยของผู้นำจีนทุกคนรวมทั้งเหมาเจ๋อตงมักกล่าวถึงสิ่งที่ชาวจีนคิดค้นเป็นครั้งแรกเสมอ แม้ทุกวันนี้ดูเหมือนชนบทของจีนจะต้องการสิ่งประดิษฐ์ใหม่อีกรอบหนึ่ง แต่ก็ เป็นความจริงที่ไม่อาจโต้แย้งว่า ชาวจีนเป็นผู้ริเริ่มการสร้างสรรค์สิ่งที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มากมาย อย่างการทำกระดาษ การพิมพ์ ดินปืน และเข็มทิศ

จีนเป็นสังคมที่มีการใช้ตัวอักษรเก่าแก่ที่สุดที่ยังคงใช้อยู่จนทุกวันนี้ ประวัติศาสตร์การเขียนอายุ 4,000 ปีของจีนเริ่มต้นขึ้นด้วยการเป็นประวัติศาสตร์แห่งการประดิษฐ์คิดค้น ไม่เป็นที่กระจ่างชัดว่ามีการสร้าง

ตำนานขึ้นเมื่อไร และบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในประวัติศาสตร์ได้กลายเป็นตำนานไปเมื่อไร ประวัติศาสตร์จีนเริ่มต้นขึ้นทำนองเดียวกับประวัติศาสตร์ของพระคัมภีร์เก่า ในคัมภีร์ไบเบิลบทที่ว่าด้วยการสร้างโลก (Book of Genesis) เริ่มต้นด้วยตำนานอันเป็นเรื่องราวของการเนรมิตบุคคลในตำนานอย่างอดัมกับอีฟและโนอาห์ ผู้คนหลายรุ่นที่อาจมีหรือไม่มีชีวิตอยู่จริง และสืบทอดมาถึงอับราฮัม อันเป็นการเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ฮีบรูที่มีเอกสารยืนยัน

ประวัติศาสตร์จีนเริ่มจากผานกู่ผู้สร้าง ผานกู่สร้างมนุษย์จากปรสิตบนร่างกายของตน เมื่อผานกู่ตายไปก็มีผู้ปกครองที่ชาญฉลาดสืบทอดต่อมา และได้คิดค้นสิ่งต่างๆ ที่ทำให้จีนกลายเป็นชาติที่มีอารยธรรมเป็นครั้งแรก ผู้ซึ่งเป็นคนแรกที่ทำให้สัตว์เชื่องได้ จึงเป็นผู้ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงสัตว์ ทั้งยังได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ริเริ่มการแต่งงาน บุคคลต่อมาคือเซินหนง ผู้คิดค้นด้านการแพทย์ การเกษตร การค้า และได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ประดิษฐ์คันไถและจอบ ต่อมาคือหวงตี้ ซึ่งมีความหมายว่าจักรพรรดิเหลือง ผู้ประดิษฐ์อักษร ค้นพบกับลูกธนู เกวียนและเครื่องกระเบื้อง หลายศตวรรษหลังจากหวงตี้ก็มาถึงเหยาตี้ (จักรพรรดิเหยา) ผู้ปกครองที่ปรีชา ผู้ทรงมองข้ามโอรสที่ไร้ความสามารถของพระองค์ และตั้งขุน ปราชญ์ผู้ถ่อมตนให้สืบอำนาจแทน ขุนทรงเลือกอวี่ ขุนนางของพระองค์ให้สืบบัลลังก์ต่อ เมื่อ 2205 ปีก่อนคริสตกาล ตามประเพณีที่สืบทอดกันมา อวี่ได้สถาปนาราชวงศ์เซี่ยขึ้น ราชวงศ์นี้ดำรงสืบมาจนถึง 1766 ปีก่อนคริสตกาล และเข้าสู่ประวัติศาสตร์ที่มีการจารึก

ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเกลื่อของจีนเริ่มต้นจากหวงตี้ จักรพรรดิในตำนาน ผู้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษร อาวุธ และการขนส่ง ตามตำนานพระองค์ยังได้รับยกย่องในฐานะผู้นำการสงครามครั้งแรกที่รบเพื่อเกลื่อ

โรงเกลือยุคแรกสุดที่มีหลักฐานยืนยันแห่งหนึ่งในยุคก่อนประวัติศาสตร์ของจีนอยู่ทางตอนเหนือของมณฑลซานซี ดินแดนแห่งแล้งแถบนี้มีดินสีเหลืองแห้งและเป็นภูเขาโล่งเตียน เป็นที่ตั้งของทะเลสาบหยุนเจิงซึ่งเป็นทะเลสาบน้ำเค็ม ดินแดนนี้เป็นที่เล่าขานเกี่ยวกับการทำสงครามครั้งแล้วครั้งเล่า และทุกครั้งล้วนเป็นการต่อสู้เพื่อยึดครองทะเลสาบแห่งนี้ นักประวัติศาสตร์จีนเชื่อว่านับตั้งแต่ 6000 ปีก่อนคริสตกาลในแต่ละปีพอน้ำในทะเลสาบระเหยแห้งเพราะแสงแดดฤดูร้อน ผู้คนจะเก็บรวบรวมผลึกสีเหลี่ยมบนผิวน้ำ อันเป็นวิธีที่ชาวจีนเรียกว่า “คราดและเก็บ” กระตุกมนุษย์ที่ค้นพบรอบทะเลสาบได้รับการระบุว่ามียุวก่อนหน้านั้นมาก นักประวัติศาสตร์บางคนเชื่อว่าคนเหล่านี้น่าจะเคยเก็บเกลือจากทะเลสาบด้วย

บันทึกแรกสุดของการผลิตเกลือในจีนมีอายุราว 800 ปีก่อนคริสตกาล เล่าถึงการผลิตและการค้าเกลือทะเลเมื่อ 1,000 ปีก่อนหน้านั้น ซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์เซี่ย ยังไม่ทราบชัดว่าวิธีการที่อธิบายไว้ในบันทึกนี้เป็นวิธีที่ใช้กันในสมัยราชวงศ์เซี่ยจริงหรือไม่ แต่เชื่อกันว่าเป็นวิธีเก่าแก่ที่ใช้กันในช่วงเวลาที่จดบันทึก ในบันทึกบรรยายถึงการนำน้ำทะเลใส่ในภาชนะดินเหนียวและต้มจนงวดเหลือผลึกเกลือที่ก้นภาชนะ นี่เป็นกรรมวิธีที่ใช้ทั่วไปในยุโรปใต้ภายใต้การนำของอาณาจักรโรมันเมื่อ 1,000 ปีหลังบันทึกฉบับดังกล่าวของจีน

ราว 1000 ปีก่อนคริสตกาล มีการใช้เหล็กเป็นครั้งแรกในจีน แม้ว่าจะไม่พบหลักฐานการใช้เหล็กในการผลิตเกลือ จนกระทั่งถึง 450 ปีก่อนคริสตกาลเมื่ออี่ตันได้นำเหล็กมาใช้ ตามข้อความที่บันทึกเมื่อ 129 ปีก่อนคริสตกาล “อี่ตันมีชื่อเสียงจากการผลิตเกลือในกระทะ” เชื่อกันว่าอี่ตันผลิตเกลือด้วยการต้มน้ำเกลือในกระทะเหล็ก ซึ่งเป็นนวัตกรรมการผลิตเกลือที่สืบทอดต่อมาอีกเป็นเวลา 2,000 ปี ตามตำนานเล่าว่าอี่ตันทำงานร่วมกับช่างตีเหล็กชื่อกัวจง และยังเป็นเพื่อนกับฟานลี่ ขุนนางเจ้าของกิจการที่มั่งคั่ง ฟานลี่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ริเริ่มการเลี้ยงปลา ซึ่งใน

หลายศตวรรษต่อมาการเลี้ยงปลามีความเกี่ยวข้องกับบริเวณที่มีการผลิตเกลือ ชาวจีนก็คิดเช่นเดียวกับชาวยุโรปคือเล็งเห็นว่าเกลือกับปลาเป็นหุ้นส่วนกัน เชื่อกันว่าชาวจีนจำนวนมากรวมทั้งเมืองจี้ ปรากฏแห่งลัทธิขงจื๊อที่มีชื่อเสียงซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่าง 372-289 ปีก่อนคริสตกาลหาเลี้ยงชีพด้วยการขายปลากับเกลือ

ตลอดช่วงประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของจีน ปรากฏว่าไม่มีการใส่เกลือในอาหารโดยตรงมากนัก การเติมเกลือในการปรุงอาหารมักจะอยู่ในรูปของเครื่องปรุงรสหลายชนิด เช่น ซีอิ๊วและเครื่องปรุงรสอื่นๆ ที่มีเกลือเป็นส่วนผสมหลัก คำอธิบายอื่นๆ ก็คือ เกลือมีราคาแพง และเครื่องปรุงรสเหล่านี้ก็มีเกลืออยู่แล้ว ปลาที่หมักด้วยเกลือเป็นอาหารปรุงรสด้วยเกลือที่นิยมมากที่สุด ในจีนโบราณ เช่นเดียวกับทั่วโลกสมัยโบราณนับตั้งแต่แถบเมดิเตอร์เรเนียนถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เครื่องปรุงรสแบบนี้ในภาษาจีนเรียกว่า *เจียง* แต่ในจีนมีการเติมถั่วเหลืองเพื่อหมักกับปลา และเมื่อปลาค่อยๆ ละลายเข้าไปในน้ำหมัก เจียงจะกลายเป็น *เจียงอิ้ว* (ซีอิ๊ว) หรือสิ่งที่ชาวตะวันตกเรียกว่าซอสถั่วเหลือง¹

ถั่วเป็นพืชจำพวกเลก्यूม² มีเมล็ดสองถึงสามเมล็ดในฝักที่ยาวสองนิ้วและมีขน เมล็ดถั่วอาจมีสีเหลือง เขียว น้ำตาล ม่วง ดำ หรือลายจุด และมีการใช้ถั่วหลากหลายชนิดในการทำอาหารจีน ซีอิ๊วทำจากถั่วเหลือง แต่ก็มี การนำถั่วชนิดอื่นมาหมักเกลือทำเครื่องปรุงหลายชนิด

¹ ปัจจุบันชาวจีนกินเจียงอิ้วหรือซีอิ๊วที่หมักจากถั่วเหลืองล้วนๆ โดยไม่ใช้ปลาอย่างแพร่หลายทั่วประเทศ ส่วนน้ำปลาที่หมักจากปลามีเฉพาะแถบภาคใต้บริเวณทะเลเท่านั้น

² พืชจำพวกเลก्यूม (legume) เป็นพืชที่มีฝักในวงศ์ *Leguminosae* ได้แก่ ถั่วชนิดต่างๆ กระถิน และทองหลาง

บันทึกแรกสุดของจีนที่กล่าวถึงถั่วปรากฏขึ้นเมื่อ 600 ปีก่อนคริสตกาล บรรยายว่าถั่วเป็นพืชอายุ 700 ปี จากทางเหนือ มีการนำถั่วจากจีนไปยังญี่ปุ่นเมื่อ คริสต์ศตวรรษที่ 6 โดยพระในศาสนาพุทธที่ไป เผยแพร่ศาสนา ทั้งศาสนาและถั่วต่างก็ลงหลักปักฐานสำเร็จเป็นอย่างดี แต่ชาวญี่ปุ่นยังไม่ทำซอสถั่วเหลืองจนกระทั่งศตวรรษที่ 10 เมื่อชาวญี่ปุ่นเรียนรู้การทำซอสที่เรียกว่า *โชยุ* จึงได้มีการผลิตแบบอุตสาหกรรมและส่งออกไปจำหน่ายทั่วโลก

แม้ว่า *ซีอิ๊ว* และ *โชยุ* จะออกเสียงต่างกันมาก และเป็นคำที่แตกต่างกันเมื่อเขียนแบบตะวันตก แต่ทั้งสองคำเขียนด้วยตัวอักษรแบบเดียวกันในภาษาญี่ปุ่นและภาษาจีน³ การรณรงค์ให้มีการอ่านออกเขียนได้ของเหมาเจ๋อตงในช่วงทศวรรษ 1950 ทำให้ภาษาง่ายขึ้น ด้วยการลดจำนวนตัวอักษรลงเหลือเพียง 40,000 ตัว แต่เดิมตัวอักษรคำว่าถั่วมีลักษณะการเขียนครึ่งล่างดูเหมือนรากเล็กๆ ซึ่งหมายถึงการฟื้นฟูดิน แปลว่าถั่วจะนำสารอาหารกลับคืนสู่ดิน และช่วยฟื้นฟูดินที่จืดลงเนื่องจากพืชชนิดอื่น ถั่วมีคุณค่าทางอาหารสูงจนเราสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เป็นเวลานาน โดยกินเพียงน้ำ ถั่ว และเกลือเท่านั้น

กรรมวิธีที่ชาวจีนและชาวญี่ปุ่นในเวลาต่อมาหมักถั่วในไผ่ดินเผา ปัจจุบันเรียกว่าการหมักกรดแล็กติก หรือเรียกทั่วไปว่าการดอง อุณหภูมิที่เหมาะสม

³ อักษรดั้งเดิมในภาษาญี่ปุ่นยืมอักษรจากภาษาจีนมาใช้ เรียกว่าคันจิ ซึ่งแปลว่าตัวหนังสือจีน ทำให้อักษรในภาษาญี่ปุ่นและภาษาจีนมีความหมายเหมือนกัน แต่อ่านออกเสียงต่างกัน ในอดีตเกาหลีและเวียดนามก็ยืมตัวหนังสือจีนมาใช้เช่นกัน ปัจจุบันภาษาญี่ปุ่นใช้ตัวอักษรแบบใหม่ผสมผสานกับคันจิ

ที่สุดสำหรับการหมักกรดแล็กติกอยู่ระหว่าง 64-71 องศาฟาเรนไฮต์ <ราว 17.8-21.7 องศาเซลเซียส> ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมทั่วไปในพื้นที่ส่วนใหญ่ของโลก

ขณะที่เริ่มดอง น้ำตาลในผักจะสลายกลายเป็นกรดแล็กติก ช่วยป้องกันการเน่าเสีย ในทางทฤษฎี การดองสามารถทำได้โดยไม่ต้องใช้เกลือ แต่ในสภาพที่ปราศจากเกลือ คาร์โบไฮเดรตและโปรตีนในผักมักจะเน่าก่อนเกิดกรดแล็กติก ยีสต์จะเจริญเติบโต และกระบวนการหมักดังกล่าวจะเกิดแอลกอฮอล์มากกว่าที่จะเป็นการดอง

การใช้เกลือราว 0.8-1.5 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักผักสามารถหยุดกระบวนการเน่าเปื่อยได้จนกว่ากรดแล็กติกจะเข้ามาแทนที่ การป้องกันออกซิเจนด้วยการผนึกให้หรือใช้ของหนักทับผักให้จมอยู่ในน้ำเกลือที่ทำการประจํานั้นจำเป็นสำหรับการหมักกรดแล็กติกให้ได้ผล

ชาวจีนโบราณดองอาหารในไหดินเผา ซึ่งทำให้เกิดแผ่นผ้าสีขาวที่เรียกว่าคาห์มยีสต์ (kahm yeast) ลอยอยู่ที่ผิวหน้า แม้จะไม่มีพิษภัย แต่ก็ทำให้เสียรสชาติ ดังนั้นทุกสองสัปดาห์จึงมีการนำผ้า แผ่นไม้ หรือหินที่ทับผักออกมาล้างหรือต้มเพื่อขจัดผ้าดังกล่าว งานที่เพิ่มขึ้นนี้ทำให้การดองในไหดินเผาไม่เป็นที่นิยมในเวลาต่อมา

ในมณฑลเสฉวนผักดองยังคงเป็นสินค้าสำคัญ ใช้กินกับข้าวโดยไม่ต้องเติมรสด้วยเกลือเพิ่ม ผักดองเค็มจะตัดกับข้าวต้มร้อนๆ ไม่ปรุงรสที่จัดสนิทได้เป็นอย่างดี เป็นอาหารมือเช้าของคนทั่วไป ผักดองช่วยให้ข้าวต้มมีรสเค็มนั่นเอง

เมืองจี้กั่งซึ่งตั้งอยู่ทางใต้ของนครเฉิงตู เมืองเอกของมณฑลเสฉวน เป็นเมืองส่วนภูมิภาคบนเนินเขาที่ผลิตเกลือ ขยายตัวเป็นเมืองใหญ่เนื่องจากมีบ่อน้ำเกลือจำนวนมาก ตลาดกลางแจ้งเชิงเขาที่แคบแต่จอแจในใจกลางของเมืองยังคงมีเกลือและกระปุกผักดองแบบพื้นบ้านสองแบบ

คือ *เฟาช่าย* และ *จ้ำช่าย*⁴ หญิงในตลาดที่ขายผักตองในกระปุกแก้วบอกริวิธีทำเฟาช่ายดังนี้

เติมน้ำเกลือในไหราวสองในสาม ใส่ผักอะไรก็ได้ตามที่ชอบและเครื่องเทศอะไรก็ได้ตามที่ชอบ ปิดฝา ตั้งทิ้งไว้สองวันก็ใช้ได้

เครื่องเทศที่ใส่ผักจะเป็นพริกเสฉวนสีแดงรสเผ็ด หรือขิงซึ่งเป็นสมุนไพรที่ปลูกได้ตลอดปี มีถิ่นกำเนิดในอินเดีย และเป็นที่รู้จักในจีนมาแต่โบราณ พริกแดงซึ่งทุกวันนี้เป็นส่วนประกอบหลักของอาหารเสฉวนเพิ่งมาถึงจีนเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 16 โคลัมบัสเป็นผู้นำไปยังยุโรป ชาวโปรตุเกสนำไปยังอินเดีย และชาวอินเดีย โปรตุเกส แอนดาลูเซียหรือชาวบาสก์เป็นผู้นำมายังจีน

เฟาช่ายใช้เวลาเพียงสองวันก็กินได้ ดูเหมือนจะเป็นการปรุงแต่งรสชาติมากกว่าจะเป็นการถนอมอาหาร เวลาที่ผ่านไปสองวันทำให้ผักยังคงกรอบและเกลือยังคงเหลืออยู่ สีสันของผักก็สดใสมากขึ้น ส่วนจ้ำช่ายนั้นทำด้วยเกลือแทนที่จะเป็นน้ำเกลือ โดยการนำผักกับเกลือมาวางสลับกันเป็นชั้นๆ น้ำเกลือจะเกิดขึ้นจากการที่เกลือดึงน้ำออกมาจากผัก หากชาวนามิอุสสาว ครอบครัวจะทำผักตองสะสมไว้ทุกปี และยกให้ผักตองเหล่านี้ให้ลูกสาวเมื่อเธอออกเรือน เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าพวกเขาเก็บจ้ำช่ายไว้นานเพียงใดกว่าจะกิน ตามความนิยมแต่เดิมในสมัยกลาง เด็กสาวจะออกเรือนได้ต่อเมื่อมีผักตอง 12 หรือ 15 ใบ ทุกวันนี้จำนวนผักตองเพิ่มขึ้นเล็กน้อย

ชาวจีนยังแก้ปัญหาไข่แตกจากการขนส่งด้วยการถนอมไข่ไว้ในเกลือ โดยนำไข่ไปแช่ในน้ำเกลือนานกว่าหนึ่งเดือน หรืออาจใช้เวลาสั้นลง

⁴ เฟาช่ายคือผักตองแบบเสฉวนที่ปรุงรสด้วยพริกและเครื่องเทศพื้นเมือง ส่วนจ้ำช่ายหรือที่เรียกกันว่าผักเสฉวนเป็นหัวผักกาดชนิดหนึ่งที่น่ามหัศจรรย์ ปรุงรสด้วยพริกและเครื่องเทศนิยมกินกับข้าวต้มหรือทำแกงจืด เป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของมณฑลเสฉวนมาแต่โบราณ

แล้วพอกด้วยโคลนผสมเกลือกับฟางข้าว ไข่ขาวจะเหนียวขึ้น ส่วนไข่แดง มีสีส้มสดใส และไม่แตกหรือเน่าเสียหากเก็บรักษาอย่างเหมาะสม กรรมวิธีที่ซับซ้อนกว่าคือการใช้เกลือ ชี้เค็ม น้ำด่าง และใบชา เพื่อทำ “ไข่พันปี” อันเป็นแบบฉบับของคำเปรียบเปรยของชาวจีนที่ชื่นชอบโคลงกลอน ไข่พันปีต้องใช้เวลาราวหนึ่งร้อยวัน และเก็บไว้อีกหนึ่งร้อยวันจนได้ ไข่แดงสีเขียวล็กน้อยและมีกลิ่นแรง⁵

เมื่อ 250 ปีก่อนคริสตกาล ตรงกับช่วงสงครามพิวนิกในแถบเมดิเตอร์เรเนียน⁶ ยังมีหลัปปิงข้าหลวงของแคว้นสู่ซึ่งปัจจุบันคือมณฑลเสฉวน เป็นอัจฉริยะทางวิศวกรรมไฮดรอลิกผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่ง

การที่ความเชี่ยวชาญทางวิศวกรรมไฮดรอลิกพ้องกับความเป็นผู้นำทางการเมืองไม่ใช่เรื่องน่าแปลกแต่อย่างใด เมื่อผู้คนตระหนักว่าการจัดการน้ำเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญอย่างยิ่งของการพัฒนาประเทศจีน อันเป็นดินแดนที่มีทั้งปัญหากภัยแห้งและน้ำท่วม

แม่น้ำเหลืองที่ตั้งชื่อตามดินตะกอนสีเหลืองซึ่งแม่น้ำพัดพาผ่านตอนเหนือของจีน เป็นที่รู้จักกันในนาม “บิดาแห่งน้ำท่วม” แม่น้ำสายนี้รวมทั้งแม่น้ำแยงซี เป็นแม่น้ำยิ่งใหญ่สองสายในประวัติศาสตร์จีน แม่น้ำทั้งสองมีต้นกำเนิดอยู่ในที่ราบสูงทิเบตและไหลคดเคี้ยวไปสู่ทะเลชายฝั่งตะวันออกของจีน แม่น้ำเหลืองไหลผ่านบริเวณที่แห้งแล้งตอนเหนือและมักจะตกตะกอนทำให้ท้องน้ำสูงขึ้น อันเป็นสาเหตุของน้ำท่วมหากไม่มีการสร้างเขื่อนตามแนวชายฝั่ง แม่น้ำแยงซีกว้างกว่าและมีแม่น้ำ

⁵ ไข่พันปีก็คือไข่เยี่ยวมันนั่นเอง กลิ่นแรงที่เกิดขึ้นเป็นกลิ่นของไฮโดรเจนซัลไฟด์ที่เกิดจากการเปลี่ยนรูปของโปรตีน

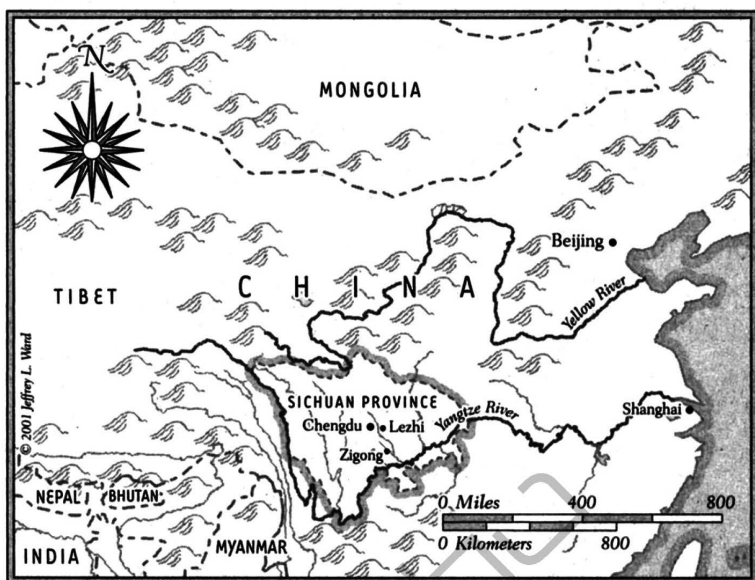
⁶ สงครามพิวนิก (Punic War) เป็นสงครามระหว่างโรมกับคาร์เทจ เกิดขึ้นสามครั้ง ยุติลงด้วยชัยชนะของโรม ทำให้โรมกลายเป็นมหาอำนาจในแถบเมดิเตอร์เรเนียนตะวันตก

สาขาหลายสายที่กว้างพอให้เดินเรือได้ มันไหลผ่านตอนกลางของจีนที่เป็นพื้นที่สีเขียวและฝนชุก แบ่งประเทศที่ใหญ่เป็นอันดับที่สามของโลกออกเป็นสองส่วน เคลื่อนผ่านภูเขาของทิเบตไปยังเมืองเซี่ยงไฮ้บนชายฝั่งทะเลจีนตะวันออก

กล่าวกันว่า การปกครองของเหยาดีเป็นยุคทองของจีนโบราณ เหตุผลหนึ่งเป็นเพราะเหยาดีสยบชนชาติได้ด้วยการเผยแพร่ความคิดเรื่องการควบคุมน้ำท่วม หลี่ปิงรับเอามิติในเชิงอภินิหารบางประการของเหยาดีในฐานะเทพเจ้าที่เอาชนะน้ำท่วมและสยบชนชาติ แต่มีเอกสารหลักฐานที่ยืนยันว่าหลี่ปิงมีตัวตนอยู่จริง ต่างจากเหยาดีซึ่งเป็นตำนาน ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของหลี่ปิงคือการสร้างเขื่อนแห่งแรกในรูปแบบที่ทันสมัย ซึ่งยังคงใช้งานได้จนถึงปัจจุบัน หลี่ปิงทดน้ำในแม่น้ำหมินเจียงอันเป็นสาขาของแม่น้ำแยงซีที่บริเวณตูเจียงเยียน น้ำที่ทุดออกมาจะไหลเข้าไปในรางน้ำและคลองระบายน้ำเป็นชุด สามารถเปิดใช้ยามแห้งแล้งและปิดในยามน้ำท่วม หลี่ปิงสร้างเสาหินสามเสาหลักเป็นรูปคนไว้ในน้ำเพื่อใช้เป็นมาตรวัดระดับน้ำ ถ้ามองเห็นเท้าของรูปสลักหินเป็นสัญญาณว่าแห้งแล้ง ต้องเปิดประตูเขื่อนเพื่อระบายน้ำเข้ามา ถ้าไหลของรูปสลักหินจมอยู่ใต้น้ำแสดงว่าน้ำท่วมสูงต้องปิดประตูเขื่อน

ระบบเขื่อนที่ตูเจียงเยียนทำให้ที่ราบทางตะวันออกของเสฉวนกลายเป็นศูนย์กลางทางเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ของจีน บันทึกโบราณเรียกบริเวณนี้ว่า “ดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์” เขื่อนนี้ยังคงใช้งานได้ ที่ราบเสฉวนจึงยังคงเป็นศูนย์กลางทางการเกษตรจนถึงทุกวันนี้

เมื่อปี 1974 มีการพบรูปสลักหินมาตรวัดระดับน้ำสองตัวที่สร้างขึ้นเมื่อปี 168 ในแม่น้ำใกล้กับเขื่อนของหลี่ปิง ลักษณะคล้ายกับเป็นการสร้างเพื่อทดแทนรูปสลักหินดั้งเดิม หนึ่งในนั้นเป็นรูปสลักหินที่เก่าแก่ที่สุดของจีนซึ่งสามารถระบุตัวบุคคลได้ เป็นรูปสลักหินของหลี่ปิง แต่เดิมนั้น หลี่ปิงสร้างมาตรวัดน้ำเป็นรูปเทพเจ้าที่ควบคุมน้ำท่วม ทว่าสี่ศตวรรษหลังจากหลี่ปิงตาย เขาได้รับยกย่องให้เป็นหนึ่งในเทพเจ้าเหล่านั้น

มีการค้นพบรูปสลักนี้ในแม่น้ำในมณฑลเสฉวน
เมื่อปี 1974 ในระหว่างการทำงานสร้างระบบ
ชลประทาน คำจารึกที่แขนเสื้อระบุถึงการสร้าง
รูปสลักสามชั้น เพื่อ “พิทักษ์แม่น้ำตลอดไป”
ด้านหน้าของรูปสลักมีข้อความว่า “อดีตข้าหลวง
แคว้นสุ” – Ann Paludan

หลี่ปิงได้ค้นพบสิ่งที่เรียบง่ายธรรมดาแต่สลักสำคัญยิ่ง ในสมัย
ของเขาเสฉวนเป็นแหล่งผลิตเกลือมาเนิ่นนานแล้ว เชื่อกันว่ามีการผลิต

เกลือในเสฉวนย้อนไปถึง 3000 ปีก่อนคริสตกาล แต่หลี่ปิงเป็นผู้ค้นพบว่าน้ำเกลือธรรมชาติที่ใช้ผลิตเกลือไม่ได้มีอยู่เดิมในบ่อที่ค้นพบ แต่ไหลซึมขึ้นมาจากใต้ดิน เมื่อ 252 ปีก่อนคริสตกาล เขาจึงออกคำสั่งให้เจาะบ่อน้ำเกลือแห่งแรกของโลก

บ่อชุดแรกนี้มีปากกว้าง ลักษณะคล้ายบ่อแร่แบบเปิดมากกว่า แม้บางบ่อจะลึกเกิน 300 ฟุตก็ตาม ต่อมาเมื่อชาวจีนเรียนรู้วิธีการขุดเจาะบ่อก็แคบลงและลึกขึ้น

บางครั้งคนงานที่ขุดบ่อเกิดอ่อนแอ เจ็บป่วย ล้มหมอนนอนเสื่อ และเสียชีวิตโดยไม่ทราบสาเหตุ บางคราวอาจเกิดการระเบิดอย่างรุนแรง คร่าชีวิตคนงานทั้งชุด หรือมีเปลวไฟพุ่งออกมาจากปากบ่อที่ขุดเจาะอยู่นานเข้าคนงานทำเกลือรวมทั้งชุมชนบริเวณนั้นต่างก็เชื่อว่ามีวิญญาณร้ายจากใต้พิภพผุดออกมาจากบ่อที่ขุดเจาะ เมื่อ 68 ปีก่อนคริสตกาลมีบ่อเกลือสองบ่อ บ่อหนึ่งอยู่ในเสฉวน อีกบ่อหนึ่งอยู่ในฉ่านซีซึ่งเป็นมณฑลที่อยู่ติดกัน ต่างขึ้นชื่อว่ามิใช่สาครร้ายโผล่ขึ้นมา ขว้างหลวงของมณฑลต้องไปเยือนบ่อเกลือทั้งสองแห่งและทำพิธีเซ่นไหว้ปีละครั้ง

พอถึงค.ศ. 100 คนงานบ่อเกลือก็ตระหนักว่า เหตุร้ายที่เกิดขึ้นมีสาเหตุจากสารที่มองไม่เห็น และพบว่าสารนี้ผุดออกมาจากดิน จึงจุดไฟและเริ่มเอาหม้อมาวางใกล้ๆ พวกเขาใช้มันทำอาหารได้ ต่อมาไม่นานคนเหล่านี้ได้เรียนรู้ที่จะนำไม้ไผ่ที่ห่อหุ้มด้วยโคลนกับน้ำเกลือมาต่อเป็นท่อส่งพลังงานที่มองไม่เห็นดังกล่าวไปยังโรงต้ม ซึ่งเป็นเพียงแบบเปิดสำหรับต้มหม้อน้ำเกลือ เพื่อให้ น้ำระเหยไปหมดเหลือแต่ผลึกเกลือ พอถึงค.ศ. 200 โรงต้มก็ใช้หม้อเหล็กที่อาศัยความร้อนจากก๊าซ ถือเป็นการใช้ก๊าซธรรมชาติให้เกิดประโยชน์เป็นครั้งแรกในโลกเท่าที่รู้จัก

คนงานบ่อเกลือเรียนรู้การขุดเจาะและค้าขายรูเจาะแคบ ๆ จึงสามารถขุดได้ลึกกว่าเดิมและดูดน้ำเกลือขึ้นมาโดยใช้ท่อไม้ไผ่สอดเข้าไปในรูเจาะ ปลายล่างของท่อไม้ไผ่มีลิ้นเปิดปิดที่ทำจากหนังสัตว์ น้ำหนักของน้ำเกลือจะดันลิ้นให้ปิดขณะที่ดึงท่อขึ้นมา จากนั้นจึงนำท่อไปพาดบนถังแล้วใช้ไม้กระทุ้งลิ้นให้เปิด น้ำเกลือก็จะไหลลงไปถังซึ่งมีท่อไม้ไผ่ต่อไป

ยังโรงต้ม นอกจากนี้ยังมีท่อไม้ไผ่อีกท่อฝังไว้ใต้ปากบ่อเพื่อรวบรวมก๊าซที่ผุดขึ้นมาแล้วส่งไปยังโรงต้มเช่นกัน

ท่อไม้ไผ่ซึ่งอาจจะทำขึ้นเป็นครั้งแรกในเสฉวนมีความทนทานต่อเกลือ เกลือยังทำลายเชื้อราและจุลินทรีย์ที่เป็นสาเหตุของการผุกร่อนโดยใช้โคลนหรือน้ำมันดองอ้วมสมน้ำมะนาวอุดรูรั่วที่ข้อต่อ การวางท่อที่โรงเกลือในเสฉวนส่งผลให้ทั่วประเทศจีนเรียนรู้ที่จะสร้างระบบส่งน้ำและระบบน้ำประปา มีการสร้างท่อน้ำประปาในไต้หวัน หมู่บ้าน และกระทั่งตามบ้าน พอถึงยุคกลางซึ่งตรงกับช่วงเวลาที่เราพบกอร์แมนพิชิตอังกฤษ ชูตงโพ⁷ ขุนนางที่เกิดในเสฉวนได้สร้างระบบน้ำประปาของเมืองแบบทันสมัยจากท่อไม้ไผ่ มีการติดตั้งท่อส่งน้ำหลักทำจากไม้ไผ่ขนาดใหญ่ในเมืองหางโจวเมื่อปี 1089 และในกวางตุ้งเมื่อปี 1096 มีการเจาะรูและช่องระบายอากาศเพื่อแก้ปัญหาการอุดตันและหมอกอากาศ

ผู้ผลิตเกลือจะวางท่อไม้ไผ่กระจายไปทั่วชนบท แลดูกววนคล้ายกับใยของปีศาจแมงมุม โดยวางท่อไว้สูงเหนือพื้นดิน เพื่ออาศัยแรงโน้มถ่วงเท่าที่เป็นไปได้ ท่อจึงมีลักษณะสูงๆ ต่ำๆ ราวรถไฟเหาะตีลังกา มีการตีโค้งลงเขาเป็นระยะทางไกล

ในช่วงกลางศตวรรษที่ 11 ขณะที่พระเจ้าฮาโรลด์ กำลังล้มเหลวในการป้องกันอังกฤษจากพวกนอร์แมน เวลาเดียวกันนั้นผู้ผลิตเกลือในเสฉวนกำลังพัฒนาการขุดเจาะแบบกระแทก ซึ่งเป็นเทคนิคการขุดเจาะที่ทันสมัยที่สุดในโลกสืบต่อมาอีก 7-8 ศตวรรษ

รูขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางสี่นิ้ว ขุดโดยการกระแทกท่อนไม้ยาวแปดฟุต ตรงปลายติดดอกสว่านเหล็กที่แหลมคม ผ่านท่อไม้ไผ่เพื่อให้กระแทกลงจุดเดิมทุกครั้ง คนงานยืนบนปลายข้างหนึ่งของคานไม้ อาศัย

⁷ ชูตงโพ (ปี 1037-1101) รับราชการเป็นขุนนางหลายแห่ง แต่มีชื่อเสียงในฐานะกวีและนักเขียนตัวอักษร

⁸ หมายถึงพระเจ้าฮาโรลด์ที่ 2 (ปี 1022-1066) กษัตริย์แห่งอังกฤษ พระองค์สิ้นพระชนม์ในการรบที่เฮสติ้งส์ ระหว่างการทำสงครามกับพระเจ้าวิลเลียมแห่งนอร์มันดี

ท่อไม้ไผ่แบบโบราณที่ใช้ส่งน้ำเกลือนอกเมืองจ้อกั้ง ในชนบทของเสฉวน, ราวปี 1915 –
พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์เกลือที่จ้อกั้ง

นำหนักตัวถ่วงกับท่อนไม้ยาวแปดฟุตที่อยู่ปลายอีกข้างหนึ่ง แล้วโยนตัวให้ไม้คานกระดกขึ้นลงเหมือนเล่นกระดานหก ทำให้ดอกสว่านกระแทกลงไปครั้งแล้วครั้งเล่า ใช้เวลา 3-5 ปีก็จะมีน้ำเกลือไหลออกมาจากบ่อที่ลึกหลายร้อยฟุต

เมื่อปี 1066 พระเจ้าฮาร์โลด์ต้องธนูสิ้นพระชนม์ที่เฮสติ้งส์ ธนูเป็นอาวุธที่ชาวจีนเชื่อว่าหวงดีทรงประดิษฐ์ขึ้นตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ช่วงเวลาที่พระเจ้าฮาร์โลด์สิ้นพระชนม์นี้ ชาวจีนเริ่มใช้ดินปืน ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้เกลือในทางอุตสาหกรรมครั้งสำคัญครั้งแรก ชาวจีนพบว่า หากนำโพแทสเซียมไนเตรดซึ่งเป็นสารประกอบที่เรียกว่าดินประสิว (saltpeter) มาผสมกับกำมะถันและถ่านคาร์บอน จะได้เป็นผงที่เมื่อติดไฟจะขยายตัวกลายเป็นก๊าซอย่างรวดเร็วจนเกิดการระเบิด เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 12 ขณะที่นักบวชครูเสดชาวยุโรปลี้ภัยในการยึดกรุงเยรูซาเลมจากพวกนอกรีตชาวอาหรับนั้น ชาวอาหรับเริ่มเรียนรู้ความลับเกี่ยวกับดินปืนของชาวจีนแล้ว

หลี่ปิงมีชีวิตอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์จีน มีการทำสงครามระหว่างแคว้นต่าง ๆ เป็นเวลาหลายศตวรรษเพื่อรวมประเทศเรียกว่ายุคจ้านกั๋ว จนได้ประเทศจีนที่เป็นเอกภาพในที่สุด รัฐอันเป็นเอกภาพคือเป้าหมายสูงสุดของการโต้แย้งทางปัญญานานหลายศตวรรษเกี่ยวกับลักษณะการปกครองและสิทธิต่าง ๆ ของผู้ปกครอง โดยมีเกลือบเป็นศูนย์กลางของการโต้แย้งดังกล่าว

หลายศตวรรษมาแล้วที่ราชสำนักจีนถือว่าเกลือบเป็นที่มาของรายได้ของรัฐ มีการค้นพบตำราในจีนที่กล่าวถึงภาชีเกลือบเมื่อ 2000 ปีก่อนคริสตกาล อักษรโบราณของคำว่าเกลือบหรือเหยียน เป็นอักษรรูปภาพที่มีส่วนประกอบสามส่วน ส่วนล่างแสดงถึงเครื่องมือ ส่วนซ้ายบนแสดงถึงขุนนาง และส่วนขวาบนแสดงถึงน้ำเกลือบ ดังนั้น อักษรที่หมายถึง เกลือบจึงบ่งบอกถึงการผลิตเกลือบภายใต้การควบคุมของรัฐ

สิ่งที่จำเป็นสำหรับสุขภาพหรือกระทั่งสำหรับการดำรงชีวิตของทุกคน ย่อมสร้างรายได้จากภาชีอย่างดียิ่งเยี่ยม เมื่อทุกคนต้องซื้อหาเกลือบทุกคนจึงสนับสนุนรัฐโดยผ่านภาชีเกลือบ

ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับภาชีเกลือบมีรากฐานมาจากขงจื๊อ ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่าง 551-479 ปีก่อนคริสตกาล ในสมัยขงจื๊อ ผู้ปกครองแคว้นต่าง ๆ

ตัวอักษรคำว่า เหยียน (เกลือบ) เขียนโดยศาสตราจารย์กั๋ว ผู้เชี่ยวชาญเรื่องเกลือบที่ปักกิ่ง เป็นวิธีเขียนตัวอักษรแบบขงจื๊อ ที่ใช้จนถึง 200 ปีก่อนคริสตกาล - กั๋วเจิ้งจง

ในจินตารวบรวมผู้คนทุกวันนี้นี้เรียกกันว่าบุคคลระดับมันสมอง นักคิดที่ได้รับการเลือกสรรเหล่านี้จะให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครอง และในหมู่นักคิดก็มีการถกเถียงกัน ขงจื๊อนั้นเป็นหนึ่งในที่ปรึกษาระดับปัญญาชนดังกล่าว ในฐานะที่ได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ทางศีลธรรมคนแรกของจีน ขงจื๊อกังวลในข้อบกพร่องของมนุษย์ และปรารถนาที่จะยกระดับมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ขงจื๊อสอนว่า การปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์เป็นอย่างดีมีความสำคัญเท่ากับการบูชาเทพเจ้า และยังเน้นถึงความสำคัญของการเคารพบุพการีด้วย

บรรดาศิษย์และสานุศิษย์ของขงจื๊อได้สร้างระบบความคิดที่รู้จักกันในนามลัทธิขงจื๊อ เมืองจื๊อซึ่งเป็นศิษย์คนหนึ่งของหลานขงจื๊อได้ถ่ายทอดคำสอนของขงจื๊อลงในหนังสือที่ชื่อ *เมิ่งจื๊อ* ความคิดของขงจื๊อยังบันทึกไว้ในหนังสือที่ชื่อ *หลุนฮั้ว* ซึ่งถือเป็นรากฐานทางความคิดของชาวจีนส่วนใหญ่และเป็นที่มาของภาสิตจีนมากมาย

ช่วงเวลาสองศตวรรษครึ่งระหว่างยุคขงจื๊อกับหลี่ปิงเป็นยุคสมัยของสงครามระหว่างแคว้นเล็กๆ จำนวนมากที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ผู้ครองแคว้นถูกโค่นล้ม และแคว้นต่าง ๆ ถูกผู้ครองแคว้นที่มีอำนาจมากกว่ายึดครอง จากนั้นจึงสู้รบกับแคว้นที่ยังเหลือต่อไป เมืองจื๊อเดินทางไปทั่วแผ่นดินจีนเพื่ออธิบายกับผู้ปกครองทั้งหลายว่าพวกเขาอยู่ในอำนาจได้เพราะ “ประกาศิตจากสวรรค์” ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักคุณธรรม และหากพวกเขาไม่ใช่ผู้ปกครองที่ชาญฉลาดและมีคุณธรรม เทพเจ้าจะยึดประกาศิตนั้นคืนไปและทำให้พวกเขาสูญเสียอำนาจ

แต่ปรากฏว่ามีแนวปรัชญาอื่นที่รู้จักกันในชื่อสำนักฝ่าเจีย (พวกกฎหมายนิยม) พวกฝ่าเจียยืนยันว่าสถาบันทางโลกที่ส่งผลต่อการใช้อำนาจเป็นสิ่งที่ประกันความอยู่รอดของรัฐ ผู้นำคนหนึ่งของสำนักฝ่าเจียชื่อซาง⁹ เป็นที่ปรึกษาของแคว้นฉิน ได้กล่าวว่า การเคารพผู้ใหญ่และ

⁹ หมายถึงซางหย่าง (390-338 ปีก่อนคริสตกาล) เป็นนักคิดและนักการเมืองในยุคจั้นกั๋ว

ชนบทรณนิยมต้องไม่ขัดต่อการปฏิรูป ต้องกำจัดสถาบันที่ไร้ประสิทธิภาพ และแทนที่ด้วยแผนงานที่มีประสิทธิภาพและเห็นผลอย่างแท้จริงมากกว่า พวกฝ่าเจียต่อสู้เพื่อขจัดพวกอภิสิทธิ์ชน ดังนั้น จึงทำให้รัฐบาลนำเห้งและเลื่อนตำแหน่งขุนนางโดยพิจารณาจากผลงานได้

สำนักฝ่าเจียมีแนวคิดใหม่เกี่ยวกับเกลือ มีการเขียนตำราการบริหารเกลือขึ้นเป็นครั้งแรกชื่อ *ก่วนจื่อ*¹⁰ ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วยสิ่งที่เชื่อว่าเป็นคำแนะนำทางเศรษฐกิจของเสนาบดีคนหนึ่งที่มีชีวิตระหว่าง 685-643 ปีก่อนคริสตกาล เขียนให้กับเจ้าผู้ครองแคว้นฉี นักประวัติศาสตร์เห็นพ้องกันว่า *ก่วนจื่อ* แต่งขึ้นจริงเมื่อประมาณ 300 ปีก่อนคริสตกาล ในสภาพที่แผ่นดินจีนมีเพียงเจ็ดแคว้นใหญ่ และแคว้นฉีซึ่งอยู่ทางตะวันออกได้รับอิทธิพลอย่างมากจากสำนักฝ่าเจีย กำลังต่อสู้เพื่อเอาตัวรอดแต่ท้ายที่สุดก็พ่ายแพ้แก่แคว้นฉินซึ่งอยู่ทางตะวันตก

หนึ่งในความคิดที่เสนาบดีผู้นี้นำเสนอคือ การกำหนดราคาเกลือให้คงที่ในระดับที่สูงกว่าราคาซื้อ รัฐบาลได้นำเข้าและขายเกลือเพื่อทำกำไร “ด้วยเหตุนี้เราจึงสามารถทำรายได้จากสิ่งที่แคว้นอื่นผลิต” ที่ปรึกษาผู้นี้ก้าวไปไกลถึงขั้นที่แสดงความคิดเห็นว่า ผู้คนในบางท้องถิ่นที่ไม่มีการผลิตเกลือเจ็บป่วยจากการขาดเกลือ ในสภาพที่จำเป็นเช่นนี้ ผู้คนยอมยินดีจ่ายในราคาที่สูงกว่า ข้อเสนอของ *ก่วนจื่อ* ก็คือ “เกลือมีพลังที่สำคัญในตัวเองในการรักษาเศรษฐกิจพื้นฐานของเราไว้”

เมื่อ 221 ปีก่อนคริสตกาล แคว้นฉินรบชนะคู่แข่งปฏิบัติกับแคว้นสุดท้ายได้ และผู้ครองแคว้นฉินได้สถาปนาตนเป็นฮ่องเต้หรือจักรพรรดิ

ของจีน เป็นชาวแคว้นเว่ย ต่อมาได้เป็นขุนนางในแคว้นฉิน มีบทบาทในการปฏิรูปกฎหมาย ส่งผลให้แคว้นฉินเจริญรุ่งเรือง จนต่อมาสามารถรวบรวมแผ่นดินจีนให้เป็นเอกภาพในสมัยของฉินสื่อหวงหรือฉินซื่อฮ่องเต้

¹⁰ *ก่วนจื่อ* เป็นตำราที่เชื่อกันว่าแต่งโดยก่วนซง นักคิดและนักการเมืองสมัยชุนชิว มีทั้งหมด 86 บท เนื้อหาประกอบด้วยความคิดลัทธิเต๋า ตรรกวิทยา แนวคิดสำนักฝ่าเจีย รวมทั้งความรู้วิชาดาราศาสตร์ การทำปฏิทิน ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ และการเกษตร เป็นต้น

องค์แรกของจีนที่เป็นเอกภาพ¹¹ จากนั้นจีนก็มีการปกครองโดยฮ่องเต้
เช่นนี้สืบต่อกันมาจนถึงปี 1911

ข้อเสนอใน *ก่วนจื่อ* ที่กลายเป็นนโยบายของแคว้นฉี เวลานี้ได้
กลายเป็นนโยบายของราชวงศ์ฉินและฮ่องเต้ของจีน ราชวงศ์ฉินมีนโยบาย
โน้มเอียงไปทางแนวคิดของพวกฝ่าเจีย ในการดำเนินงานสาธารณะขนาด
มหึมาและใช้กฎหมายที่รุนแรง การผูกขาดด้วยการตั้งราคาตายตัวของ
เกลือและเหล็กทำให้สินค้าทั้งสองอย่างมีราคาสูงเกินไป เท่าที่รู้กัน นี่เป็น
ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่รัฐควบคุมการผูกขาดสินค้าที่จำเป็นต่อการ
ดำรงชีวิต รายได้ที่มาจากเกลือสามารถนำไปใช้ในการสร้างกองทัพ และยัง
ใช้สร้างกำแพงเมืองจีนสำหรับปกป้องดินแดน มีเป้าหมายเพื่อป้องกัน
ชนเผ่าซุงหนูและชาวเผ่าเร่ร่อนอื่นๆ ซึ่งเป็นผู้รุกรานทางตอนเหนือของจีน
กระนั้นราชวงศ์แรกอันโหดร้ายนี้ปกครองอยู่ได้ไม่ถึง 15 ปี

ราชวงศ์ฮั่นซึ่งมาแทนที่เมื่อ 207 ปีก่อนคริสตกาล ได้ยุติการ
ผูกขาดซึ่งเป็นที่ยกย่องของราษฎร เพื่อแสดงถึงการดำเนินการปกครอง
ที่ดีกว่าและชาญฉลาดกว่า แต่พอถึง 120 ปีก่อนคริสตกาล ยังคงมีการ
ส่งกองทัพไปขับไล่พวกซุงหนู และต้องพระคลังก็ร่อยหรอไปในการทำ
สงครามกับ "ชนเผ่าป่าเถื่อน" ทางเหนือ ฮ่องเต้ราชวงศ์ฮั่นทรงว่าจ้างคน
ทำเกลือและช่างเหล็กเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการฟื้นฟูการผูกขาด
เกลือและเหล็ก สืบต่อมาการผูกขาดสินค้าทั้งสองก็กลับคืนมาอีกครั้ง

จีนในเวลานั้นน่าจะมีอารยธรรมก้าวหน้าที่สุดในโลก คือไปถึง
จุดสูงสุดทั้งในแง่ของการขยายอาณาเขต ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และ
การค้า โลกของชาวจีนได้ขยายออกไปมากกว่าโลกของชาวโรมันมาก
โรมสร้างจักรวรรดิด้วยการพิชิตและอยู่ที่จุดสูงสุดของอำนาจเช่นกัน แต่

¹¹ ฮั่นเต๋องค์แรกคือฉินสื่อหวงหรือฉินซีฮ่องเต้ ประวัติศาสตร์จีนก่อนหน้านี้นี้มีสามราชวงศ์คือ
เซี่ย ซาง และโจว แต่ปกครองจีนอย่างหลวมๆ โดยมีแคว้นใหญ่เล็กอยู่ในอาณัติ แต่ฉินสื่อหวง
แห่งราชวงศ์ฉินสามารถรวบรวมแคว้นทั้งหมดให้อยู่ภายใต้การปกครองที่เป็นเอกภาพขึ้น
เป็นครั้งแรก และตั้งพระองค์เป็นฮ่องเต้แรกของจีน โดยก่อนหน้านี้นี้ไม่มีการใช้คำนี้มาก่อน

ก็ถูกคุกคามจากชนเผ่ากอและเจอร์แมนิก¹² อีกทั้งยังมีภัยจากสงครามภายใน ชาวจีนรู้จักจักรวรรดิโรมันครั้งแรกเมื่อ 139 ปีก่อนคริสตกาล เมื่อฮ่องเต้หวู่ตี้ทรงตั้งจางเชียนเป็นทูต เดินทางผ่านทะเลทรายไปเสาะหาพันธมิตรทางตะวันตก จางเชียนเดินทางเป็นเวลา 12 ปี จนไปถึงดินแดนที่ปัจจุบันเรียกว่าเตอร์กิสถาน และเดินทางกลับมาทูลรายงานการค้นพบที่นำพิศวงว่ามีอารยธรรมที่ก้าวหน้าพอสมควรทางตะวันตก เมื่อ 104 ปีก่อนคริสตกาลและ 102 ปีก่อนคริสตกาล กองทัพจีนเคลื่อนไปถึงดินแดนที่เคยเป็นอาณาจักรกรีกชื่อชอกเดียนา ที่มีเมืองหลวงชื่อซามาร์คานด์ได้ปะทะและเอาชนะกองกำลังซึ่งส่วนหนึ่งประกอบด้วยทหารโรมันที่เป็นชอลย

ในจีนยังคงมีการโต้แย้งเรื่องการผูกขาดเกลือและเหล็ก ซึ่งนำรายได้มาใช้เป็นทุนในการทำสงครามหลายครั้ง เมื่อ 87 ปีก่อนคริสตกาล ฮ่องเต้หวู่ตี้ผู้ได้รับยกย่องว่าทรงเป็นฮ่องเต้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของราชวงศ์ฮั่นซึ่งมีอายุยืนยาวถึงสี่ศตวรรษได้สิ้นพระชนม์ลง พระโอรสเจาตี้ในวัยเพียงแปดชันษาขึ้นครองราชย์แทน หกปีต่อมาเมื่อ 81 ปีก่อนคริสตกาล ฮ่องเต้เจาตี้ที่เวลานั้นมีพระชนม์ 14 ชันษา ทรงทำตามแบบฉบับของฮ่องเต้ด้วยการเชิญผู้รู้ทั้งหลายมาถกเถียงกันเรื่องการผูกขาดเกลือและเหล็ก พระองค์เรียกประชุมบุคคลที่มีชื่อเสียง 60 คนที่มีความเห็นแตกต่างกันจากทั่วประเทศ เพื่ออภิปรายนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินต่อหน้าพระพักตร์

หัวข้อหลักคือการผูกขาดเกลือและเหล็กของรัฐ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นกลายเป็นการโต้แย้งกันระหว่างลัทธิขงจื้อกับสำนักฝ่าเจียในเรื่องเกี่ยวกับความรับผิดชอบของระบบการปกครองที่ดี มีการโต้เถียงกันอย่างกว้างขวางถึงหน้าที่ของระบบการปกครอง ผลประโยชน์ของรัฐที่ขัดกับอำนาจ

¹² กอล (Gaul) เป็นชนเผ่าหนึ่งของชาวเคลต์ อาศัยอยู่ในดินแดนที่เรียกว่ากอลในสมัยโบราณ ซึ่งปัจจุบันคือดินแดนของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศส เบลเยียม และเนเธอร์แลนด์ ส่วนชาวเจอร์แมนิก (Germanic) หมายถึงชนเผ่าดั้งเดิมที่อาศัยในดินแดนที่ปัจจุบันเป็นประเทศเยอรมนี

การตัดสินใจของบุคคล ความเหมาะสมและขีดจำกัดของค่าใช้จ่ายทางการทหาร ความชอบธรรมและขีดจำกัดของรัฐบาลในการแทรกแซงเศรษฐกิจ ถึงแม้จะไม่รู้ว่าผู้เข้าร่วมการอภิปรายทั้ง 60 คนเป็นใครกันบ้าง แต่ข้อโต้แย้งของคนเหล่านี้ปรากฏในทรรชนะที่เขียนไว้ใน *เหยียนเกียลุ่น* ตำราว่าด้วยเกลือและเหล็ก

ฝ่ายหนึ่งคือพวกลัทธิขงจื้อซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเมิ่งจื่อ ตอบคำถามที่ว่ารัฐจะแสวงหาผลประโยชน์เพิ่มขึ้นได้อย่างไร โดยอธิบายว่า “เหตุใดฝ่าบาทจึงทรงใช้คำว่า *ผลประโยชน์* ทั้งหมดที่กระหม่อมเป็นกังวลก็คือความดีและความถูกต้อง หากฝ่าบาทตรัสว่า ‘เราจะแสวงหาผลประโยชน์ให้กับอาณาจักรของเราได้อย่างไร’ ขุนนางของพระองค์ย่อมพูดว่า ‘ข้าจะแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตระกูลของข้าได้อย่างไร’ เจ้าหน้าที่และสามัญชนก็จะพูดว่า ‘ข้าจะแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตัวเองได้อย่างไร’ เมื่อผู้ใหญ่และผู้ย่อยต่างแข่งขันกันแสวงหาผลประโยชน์ บ้านเมืองก็จะตกอยู่ในอันตราย”

อีกฝ่ายหนึ่งเป็นขุนนางของราชสำนักและนักคิดที่ได้รับอิทธิพลจากฮั่นเฟยจื่อแห่งสำนักฝานเจียที่เสียชีวิตเมื่อ 233 ปีก่อนคริสตกาล ฮั่นเฟยจื่อเคยเป็นศิษย์ของปราชญ์ลัทธิขงจื้อที่มีชื่อเสียงที่สุดท่านหนึ่ง แต่เขาเชื่อว่าในทางปฏิบัติแล้วเป็นไปได้ที่ระบบการปกครองจะตั้งอยู่บนรากฐานของศีลธรรม เขาเชื่อว่าจำเป็นต้องตั้งอยู่บนรากฐานของการใช้อำนาจและตัวบทกฎหมายซึ่งมีบทลงโทษที่รุนแรงต่อผู้ฝ่าฝืน ทั้งการปูนบำเหน็จและการลงโทษควรดำเนินไปโดยปราศจากการตีความตามอำเภอใจ กฎหมายควรบังคับใช้เพื่อประโยชน์ของรัฐในการควบคุมราษฎร โดยทำให้กลัวการถูกลงโทษ หากปฏิบัติตามแนวทางของเขา “บ้านเมืองจะมั่งคั่งและกองทัพจะเข้มแข็ง” เขายืนยันเช่นนั้น “จากนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าครอบครองแคว้นอื่น”

ในข้อโต้แย้งเรื่องเกลือและเหล็กนั้น สำนักฝานเจียให้เหตุผลว่า “ในเงื่อนไขเช่นนี้ย่อมเป็นเรื่องยากที่เราจะป้องกันทหารที่รักษากำแพง

เมืองจีนไม่ให้เสียชีวิตจากความหนาวเย็นและอดอยากได้ การยกเลิกการผูกขาดของทางการเท่ากับสร้างความหายนะต่อบ้านเมือง”

แต่ฝ่ายลัทธิขงจื๊อแย้งเรื่องนี้ว่า “ผู้พิชิตที่แท้จริงไม่ต้องทำสงคราม แม้ทัพที่ยิ่งใหญ่ไม่จำเป็นต้องจัดวางกองทัพไว้ในสนามรบหรือมีแผนการรบที่ชาญฉลาด ผู้ปกครองที่ปกครองด้วยความเอื้ออารีจะไม่มีศัตรูใดในใต้หล้า แล้วเหตุใดเราจึงต้องการค่าใช้จ่ายทางทหารเล่า”

คำตอบก็คือ “พวกซุงหนูที่ชั่วร้ายและอหังการถูกปล่อยให้ข้ามชายแดนเข้ามาและทำสงครามอยู่ในใจกลางดินแดนของเรา เช่นฆ่าราษฎรและเจ้าหน้าที่ของเราโดยไม่ยำเกรงอำนาจใดๆ สมควรแล้วที่พวกนี้ได้รับโทษทัณฑ์เป็นการสั่งสอนมาเนิ่นนาน”

มีข้อโต้แย้งว่าชายแดนได้กลายเป็นค่ายทหารอย่างถาวร สร้างความเดือดร้อนแก่ราษฎรภายในประเทศ “แม้ว่าในระยะแรก การผูกขาดเกลือและเหล็กดูเหมือนเป็นมาตรการที่มีประโยชน์ แต่ในระยะยาวแล้วจะสร้างความเสียหายอย่างไม่อาจเลี่ยงได้”

มีการโต้แย้งกันแม้แต่ในเรื่องรายได้ของรัฐ ผู้เข้าร่วมประชุมคนหนึ่งอ้างคำกล่าวของเหลาจื๊อ ซึ่งเป็นบุคคลในยุคเดียวกับขงจื๊อและเป็นผู้ก่อตั้งลัทธิเต๋าว่า “บ้านเมืองไม่มีวันยากจนเท่ากับเมื่อดูเหมือนเปี่ยมไปด้วยความมั่งคั่ง”

การโต้แย้งครั้งนี้ได้รับการตัดสินให้เสมอกัน แต่ฮ่องเต้เจาตี้ซึ่งทรงครองราชย์เป็นเวลา 14 ปี และมีพระชนม์มายุอยู่เพียง 22 ชันษาทรงดำเนินการผูกขาดต่อไปเช่นเดียวกับผู้ที่สืบราชบัลลังก์ต่อจากพระองค์ เมื่อ 44 ปีก่อนคริสตกาล หยวนตี้ฮ่องเต้ต้องคั่ต่อมาทรงยกเลิกการผูกขาดสามปีหลังจากนั้นท้องพระคลังก็ร่อยหรอลง เนื่องจากความสำเร็จในการส่งกองทัพมุ่งตะวันตกไปยังชอกเตียนนาในเตอร์กิสถานครั้งที่สาม พระองค์จึงต้องรื้อฟื้นการผูกขาดขึ้นใหม่ มีการดำเนินการยกเลิกและฟื้นการผูกขาดสลับกันไปมา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของงบประมาณแผ่นดินและมักจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการทหาร ในตอนปลายของคริสต์-